

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՂԶԿԱՆՑ

ԽՐԱՏՔ ՏԸ ԼԱՄՊԵՌ ՄԱՐԳԻՋՈՒՀՈՑ

ԱՌ ԴՈՒՍՏՐՆ ԻՒՐ

ԵՒ

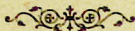
ԿԱՆԱՆՑ ՎՐԱՑ ՔԱՆԻ ՄԸ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԲՆԱԳՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

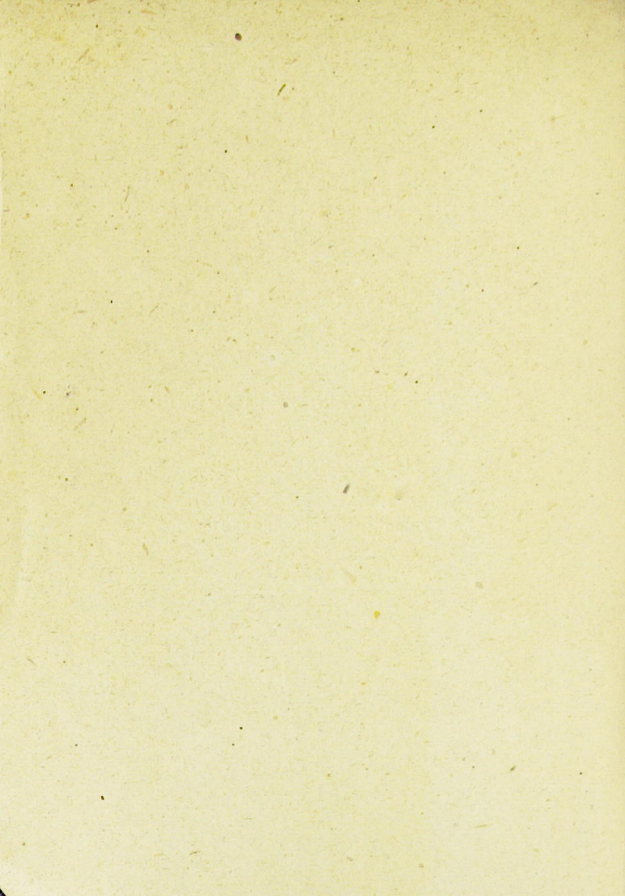
ԳՐԻԳՈՐ ՈՍԿԵԱՆ

ԸՆԴՀ. ՔՆՆԻՉ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ - Ս. ՂԱԶԱՐ

1931

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՂԶԿԱՆՑ

Ն ու է թ

Լիզպոնի Գալուստ Կիւլպէնկեան

Հիմնարկութեան կողմէ

Հայկական ՍՍՌ Գիտութիւնների

Ակադեմիայի Մատենադարանին

1966

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՂԶԿԱՆՑ

ԽՐԱՏՔ ՏԸ ԼԱՄՊԷՌ ՄԱՐԳԻՋՈՒՀԻՈՑ

ԱՌ ԴՈՒՍՏՐՆ ԻՒՐ

ԵՒ

ԿԱՆԱՆՑ ՎՐԱՑ ՔԱՆԻ ՄԸ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԲՆԱԳՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

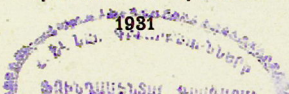
ԳՐԻԳՈՐ ՈՍԿԵԱՆ

ԸՆԴՀ. ՔԵՆԻՉ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

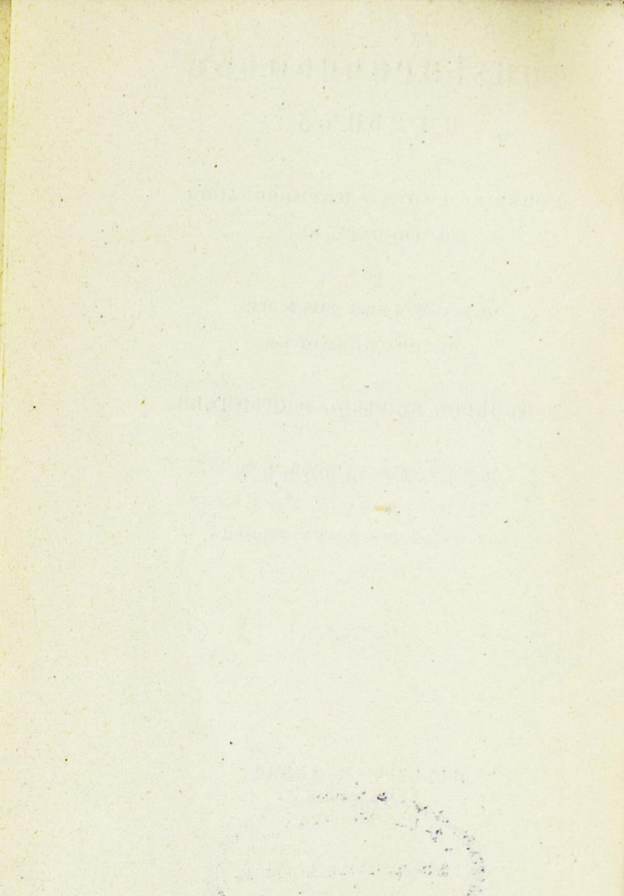

ՎԵՆԵՏԻԿ - Ս. ՂԱԶԱՐ

1931

866
m. 100/10

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Տիկ. Աննա — Թերեզ տը Լամպէռ մարքիզուհին (Օրիորդ տը Մարկընա) ծնաւ ի Բարիզ 1647ին եւ մեռաւ 1733ին: Երեք տարեկան հասակին մէջ կորսնցուց իւր հայրը՝ Պ. տը Մարկընա: Իւր Մայրը, երկրորդ անգամ ամուսնացաւ Ֆրանսուա Պալօմոնի հետ, որ համրածսնօթ է իւր յոյժ գեղեցիկ քանաստեղծութիւններով եւ *Ճանապարհորդութիւն Պալօմոնի* անուամբ երկասիրութեամբ մը զոր գրած է Շաբէլի աշխատակցութեամբ:

Օրիորդ տը՝ Մարկընա, իւր մանուկ հասակին մէջ մեծ յօժարութիւն ցոյց կու տար ուսման եւ ընդհակառակն շատ չէր ախորժեր իւր տարիքին յատուկ զուարճութիւններէն:

Պալօմոն իւր խորթ աղջկան վրայ նշմարած այս լաւ տրամադրութիւնը մշակելու համար, ընտիր երկասիրութիւններ տուաւ անոր ձեռքը, յատկապէս յանձնարարելով որ անոնց մէջէն քաղուածներ հանէ եւ ատոնց

վրայ իւր հարազատ խորհրդածութիւններն աւելցնէ :

Այս եղանակաւ, Օր . տը Մարկընա վարժուեցաւ իւր գաղափարները նշդելու եւ իրեն ճրագիր մը յօրինելու :

1666ին ամուսնացաւ Հանրի տը Լամպէռ մարքիզին հետ, որ արքայական քանակին մէջ տեղակալ եւ Լիքսէնբուրգի քաղաքին եւ դքսութեան կառավարիչն էր :

Մէկ մանչ եւ երեք աղջիկ զաւակ ունեցաւ : Իւր որդին, Հանրի - Ֆրանսուա տը Լամպէռ, Սէն-պրի մարքիզը, արքայական քանակին մէջ տեղակալ - զօրավար եւ Օգսէրի կառավարիչ եղաւ : Երկու աղջիկ զաւակները մանուկ հասակի մէջ մեռան . իսկ երրորդը, Մարի - Թերեզ տը Լամպէռ ամուսնացաւ Սէնթ - Օլէոի կոմս Լուի տը Պօբուալի հետ :

Տը Լամպէռ մարքիզուհին ինքզինք իւր զաւակաց դաստիարակութեան նուիրած էր : Զանոնք առաքինութեամբ օժտելու քաղձանքն էր որ իրեն ներշնչեց իւր առաջին գրութիւններն որոնք նախ առանց իւր արտօնութեան տպագրուեցան :

Տիկին տը Լամպէռ ո՛րքան որ իմաստուն՝ նոյնքան ալ համեստ ըլլալով, չէր ուզեր որ իւր պարապոյ ժամերուն եւ մայրական գորովանաց պտուղները լոյս տեսնէին :

Տասնեւութերորդ դարու մէջ նախապաշարում մը ծաղրելի կ'ընէր կին մատենագիրները. կը կարծուէր թէ անոնք անկարող են իրենք գիրենք առտնին զբաղմանց նուիրելու։ Չէին խորհեր թէ կրթութիւնն է որ պարտաւորութիւնը կը սորվեցնէ, սկզբունքները կ'ուղղէ եւ կը հաստատէ, եւ թէ միակ տոկուն առաքինութիւնը կրօնքէն եւ խորհրդածութենէն կը ծնանի։ Տգիտութիւնը շատ սխալներու կը մղէ ըզմարդ, եւ այն կիներն որ իրենց պարապոյ ժամերն ուսման կը յատկացնեն, բնականաբար նուազ սխալ կը գործեն քան թէ անոնք որ օրուան մէկ մասը զարդարանքի ունայն հոգերու կը զոհեն։

Տիկ. տը Լամպէռ այս նշմարտութիւնը լաւ ըմբռնած ըլլալով, ջանաց մանաւանդ իւր աղջկան միտքը զարգացնել. բայց հեղինակի տիտղոսէն այնքան կը վախնար որ, իւր երկասիրութեանց գտած յաջողութիւնը չկրցաւ ատոնց հրատարակութեան վրայ զինքը մխիթարել։ Պահանջուած գումարը վճարելով, գրավաճառի մը ձեռքէն ետ առաւ ամբողջական տպագրութիւն մը, զոր նա առանց իւր գիտութեան հրատարակած էր։

Իւր ամուսինը մեռնելով, կարգ մը դատավարութիւններով կնճռոտած հարըս-

տուժիւն մը թողած էր, Տիկ . տը Լամպէռ ,
 իւր զաւակաց ժառանգութիւնն անվթար
 պահելու հոգածութեամբ տարիներով անոնց
 իրաւունքը պաշտպանեց . եւ իւր խոհեմա-
 կան հաստատամտութեամբ եւ խելամտու-
 թեամբ վերջապէս յաջողեցաւ ամէն խոչ-
 ընդոսներու եւ անիրաւութեան բոլոր
 խորամանկութիւններուն յաղթել :

Այնուհետեւ հոգերէ գերծ եւ կարելոր
 հարստութեան մը տէր ըլլալով, իւր տունն
 արժանաւոր եւ բարձրաստիճան անձնաւո-
 թութեանց փայլուն ժամադրավայր մ'եղաւ :

Ասոր վրայ, կարգ մը նախանձողներ
 ջանացին Տիկ . տը Լամպէռի հանգիստը
 վրդովել . բայց նա իւր հանճարին մեծու-
 թեամբն եւ իւր հոգւոյն ազնուութեամբը
 կարող եղաւ զրպարտութեանց սլաքները
 խափանել : Երջանիկ իւր սիրած հաճոյքնե-
 րովն եւ մանաւանդ այն անկեղծ բարեկամու-
 թեամբ զոր գիտէր ներշնչել բոլոր անոնց՝
 որոնք իրեն հետ յարաբերութեան մէջ էին,
 նախատինքները միշտ մոռցաւ, կիրարկելով
 սա խրատը զոր կու տար իւր զաւակաց . «Լաւ
 է մեր ախոյեաններուն հետ կենակցիլ գիտ-
 նալ . օգտակար է շատ անգամ ինքզինք
 երկիւղալի ցոյց տալ . բայց պէտք չէ երբեք
 վրէժ լուծել . փոքրոգիներն են որ անգութ
 կ'ըլլան, մեծ մարդիկ ողորմած են» :

Տիկ. տը Լամպէռի գլխաւոր գործերն
 հետեւեալներն են. — *Նամակ ճշմարիտ բարքի
 վրայ. — Մօր մը խրատք առ որդին իւր. —
 Մօր մը խրատք առ դուստրն իւր. — Գրքոյկ
 մը բարեկամութեան վրայ. — Գրքոյկ մը
 ծերութեան վրայ. — Խորհրդածութիւններ՝
 Կանանց, Ճաշակի և Հարստութեան վրայ:*

Իւր գործերը նշանաւոր են մանաւանդ
 մարդոց եւ իրաց վրայ ունեցած իւր խոր
 հմտութեամբ, իւր պարզ, ազնիւ եւ անըստ-
 գիւտ ոճէն եւ առողջ փիլիսոփայութեան
 մը սկզբունքներով:

Ֆօնթընէլ ըսած է թէ, Մօր մը խրատ-
 ներն առ դուստրն իւր գլուխ գործոց մըն
 է, որուն հետ չի կրնար բաղդատուիլ դաս-
 տիարակութեան վերաբերեալ եւ ո՛չ մէկ
 երկասիրութիւն:

ՍԹԱՖ ՊԱՐՈՆՈՒՀԻՈՅ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

Տիկին տը Լամպէոի այս աշխատասի-
րութիւնը թերեւս աւելի նուրբ, աւելի ազգու-
խորհրդածութիւններ կը պարունակէ քան
իւր Մօր մը խրատը առ որդին իշր գործը :

Հոս կին մըն է որ ուրիշ կնոջ մը կը
խօսի, կանացի պարտաւորութեանց վրայ,
կատարեալ անձնական փորձառութեամբ :
Կին մըն է որ կը ճանչնայ բոլոր այն վտանգ-
ներն որք զկինը կը շրջապատեն . որ կը
ցուցնէ թէ ինչպէս պէտք է ատոնցմէ զգու-
շանալ և թէ ինչ ճամբու պէտք է հետեւիլ
երջանկութիւն գտնելու համար, կամ գէթ
հոգւոյ խաղաղութիւն՝ որն որ, օգտակար
ըլլալու, բարիք գործելու ուրախութեան
միանալով, բոլոր աշխարհային երջանկու-
թիւնը կը բովանդակէ անտարակոյս :

Մարգիզուհին աղջկանց դաստիարակու-
թեան լքեալ վիճակէն գանգատելով կը սկսի :
Այս գանգատն այսօր իսկ կրնանք ընել :

Արդարեւ այժմ կը հրահանգեն կիները կարգ մը գիտութեանց մէջ, բայց քիչ մայրեր կան որ կեանքի ծանր պարտաւորութիւններն իրենց աղջկանց ուսուցանեն, գիտնան հասկըցնել այդ պարտաւորութեանց կարեւորութիւնն և թէ որքան քաղցր է զանոնք կատարել:

Առ այս ոչ այնքան անձնասիրութիւնն ու բարեացակամութիւնն են որ կը պակսին, որքան գիտողութեան կարեւորութիւնը կամ իւր մտածութիւնն և զգացմունքն արտայայտելու գիտութիւնը:

Տիկին տը Լամպէռ պատրաստած է այս դասերը զորս ամէն մայրեր պարտին տալ իրենց աղջկանց, կեանքի ընթացքին մէջ անոնց օգնելու և անոնց պատուաւոր և խաղաղ վիճակ մը ապահովելու համար:

Մարգիզուհին գիտէ թէ կինն երջանիկ ըլլալու համար ինչ աստիճան անձնուրացութիւն, հրաժարում և անջատում ընելու պարտաւոր է: Այս պատճառաւ կը ջանայ իւր դուստրն ամէն փառասիրութենէ հեռացնել, և յայտնի կ'երեւայ թէ անոր պարզ՝ գրեթէ աննշան կեանք մ'ունենալը կը բաղձայ:

Եւ իրօք, այն կինը որուն կեանքն հեղիկ և հանգարտիկ կ'անցնի, ընտանեկան հովանւոյն ներքեւ, տնական խաղաղութեան մէջ, իւր վիճակին պահանջած պարագայից մէջ միայն դուրսն երեւնալով, այն կինը միայն երջանիկ է, և ոչ երբեք աշխարհասէրն որ փայլելու և մեծարանք ընդունելու բաղձանքով մոլորած է:

Շատ մայրեր, գիտուելու և ուրիշներու

նայուածքն իրենց վրայ յանկուցանելու մասին դեռատի աղջկանց երբեմն սաստկապէս զգացած պէտքը փոխանակ արգիլելու, աւելի եւս կը գրգռեն: Մարգիզուհւոյն իմաստուն խրատները թերեւս կարենան այնպիսի մայրերն անդրադարձնել այսուհետեւ:

Տիկին տը Լամպէռ կ'ուզէ որ իւր դուստրը կրօնքի մէջ փնտռէ ամէնէն հզօր մխիթարութիւններն: Ինքն համոզուած է թէ կինը վշտակրելու և ենթարկուելու սահմանուած և ի ընէ այր մարդէ աւելի սիրող՝ մեծ սփռփանք կը գտնէ, բանալով իւր սիրտն առ Աստուած: Իւր խրատներուն մէջ, շատ անգամ կը պատուիրէ իւր աղջկան դիմել առ այն կազդուրիչ դարմանն, որ է կրօնքն, ամէն նախապաշարումէ զերծ:

Ինքնապաշտպանութեան ուրիշ միջոց մըն ալ կը ցուցնէ ընդդէմ այն չարիքներուն որոնց կ'ենթարկէ զմեզ մարդկային տկարութիւնն, ուրիշ դաւանութիւն մը, այսինքն իզական պատուոյ դաւանութիւնը: Կինը պարկեշտ ըլլալ, այրը քաջասիրտ. կ'երեւայ թէ այս է մարգիզուհւոյն մտատիպարը: Լաւ գիտէ թէ շատ առաքինութեանց աղբիւրը պատուոյ զգացումն է: Այդ աղբիւրէն կը բղխին արանց և կանանց մեծագոյն մասին անկեղծութիւնն, ողջմտութիւնն և իրենց պարտաւորութիւնը կատարելու մասին ունեցած հաւատարմութիւնը:

Մարգիզուհւոյն օրով, յաւէտ անձնասիրութեան ոգւով կ'առաջնորդուէին քան թէ ընկերսիրութեան, բայց այդ մեծամիտ անձնասիրութեան պտուղն ուրիշները կը քաղէին:

Յայտնի կ'երեւայ թէ մարքիզուհին, կանացի շնորհքներու հետ, պատուաւոր մարդու յատկութիւնները միանգամայն յանձնարարելով իւր աղջկան, չուզեր որ նա երեւելի յատկութեանց համբաւին բաղձացող ըլլայ: Այդպիսի փառքեր այր մարդուն կը յարմարին, որն որ հասարակաց երջանկութեան համար պարտի բարիք գործել, մինչդեռ կանանց աւելի վայելուչ է իրենց անոյշ առաքինութիւնները փայլեցնել իրենց ընտանեաց մէջ, տնական երջանկութեան համար:

Կինը հանրութեան՝ այսինքն զինքը չճանչցող մեծամասնութեան գովեստներուն պէտք չունի: Այսու հանդերձ, յայտնի է թէ չեմ յորդորեր զինքն որ համարում ըսուած բանն ալ արհամարհէ. և արդէն իսկ տիկին տը Լամպէռ ալ գիտէ թէ համարումը կորսնցնելու երկիւղը սանձ մըն է . . . սկիզբն է իմաստութեան:

Ինչպէս որ իւր որդւոյն համար ըրած է, կը ջանայ իւր դուստրն ալ համոզել սա ճշմարտութեան թէ, կիրքերու զոհողութիւնն աւելի եւս ուրախութիւն կը պարգեւէ քան թէ բաղձանքներու գոհացումը: Սակայն կը պահանջէ որ առաքինութիւնը շատ խիստ չըլլայ և իւր աղջկան վրայ չառնու այն կոշտ ընթացքը զոր անստգտանելի բարուց տէր կանայք կարծեն թէ կարող են առնուլ: Այդպիսի առաքինութիւնը չի կրնար սիրուն յատկութիւններ տնօրինել և ուրիշ պարտաւորութիւններ ալ կատարելու օգնել:

Բայց Տիկին տը Լամպէռ շատ կը պնդէ այն ողջախոհ զգուշաւորութեան վրայ, այն

փափուկ համեստութեան վրայ, որ աւելի եւս
կը փայլեցնէ գեղեցկութիւնն, իսկ տգեղու-
թեան վրայ քող մը կը ձգէ:

Տգեղութիւն բառն այն ինչ կ'արտասանէ,
և ահա անմիջապէս, այս մասին շատ հան-
ճարեղ և շատ դործնական խրատներ կուտայ:
Խոստովանելով հանդերձ թէ տգեղութիւնը
դժբաղդութիւն մըն է կնոջ համար, թէ ներ-
քին արժանիքներ դժուարաւ կրնան դուրս
ցայտել արտաքին անհաճոյ երեւոյթէն, հա-
մոզուած է թէ այն կիներն որ իւր տգեղութեան
կամ գէթ նուազ գեղեցկութեան գիտակցու-
թիւնն ունի, որ իրենք զիրենք մոռցող տգեղ-
ներու յանձնապատասխան և նոյն իսկ յաղթական
կերպարանքը չունի, կրնայ ուրիշներու դա-
տողութեան խստութիւնը մեղմացնել: Համես-
տութիւն, կամաւոր հրաժարում կը յանձնա-
րարէ անոր, և կը խրատէ ընդունիլ այնպիսի
արդուզարդ մը ուր կատարեալ արուեստ մը
կարենայ ծածկել ամէն նախապատրաստու-
թիւն և ամէն յաւակնութիւն:

Կարճ խօսք մ'ալ կ'ուղղէ աւելի սիրուն՝
աւելի գեղեցիկ կանանց. անոնց կ'ըսէ թէ,
իրենք զիրենք շատ յաճախ աչքի ենթար-
կելով, հանրութեան հիացումը կը յոգնեցնեն:

Տիկին տը Լամպէռ չէր կրնար չբաղձալ
որ կիներ մտքին մէջ շնորհք և տաղանդ ու-
նենայ. վասն զի, բաւական չէ միայն գեղեցիկ
ըլլալ. բայց արուեստական և մտաւորական
ձիրքեր պարտին, իւր կարծիքով, մի միայն
հաստատուն արժանիք մը ցոյց տալ և փայ-
լեցնել:

Այդ ձիրքերը կ'օգնեն նաեւ զսպելու այն-

պիսիւները զորս գեղեցկութիւնն յափշտակած է և պատժելու այն ձրի համակրութիւնն որ գրեթէ յակամայս իրենց կը տրուի: Երբոր յեա վարժութեան, գէմքի գեղեցկութիւնն այլ եւս կարեւորութենէ զուրկ կը մնայ, սիրուած անձին վրայ ուրիշ շնորհքներ դանկելու պէտքն զգալի կ'ըլլայ, անոր կապուած մնալու համար: Երկար ժամանակ սիրուած կին մը, ունի իւր վրայ կարգ մը միջոցներ որք աւելի եւս հրապուրիչ կ'ընեն զինքը:

Մարդիգուհին լաւ գիտէ թէ ամէն կին հաճոյ ըլլալու անդիմադրելի տենչով մը կը ծնանի: Զկարենալով այր մարդուն պէս փառքի և պատուոյ հասնիլ, ուրիշ միջոցներով կ'ուզէ անոր իշխանութեան հաւատար իշխանութիւն մ'ունենալ: Գէթ այս կերպով կը մեկնէ Տիկին տը Լամպէս այն բնազդն որ կը գրգէ զկինը սիրտերու վրայ իշխելու: Ես կարծեմ թէ բնութիւնն է որ այս բաղձանքը տուած է կնոջ, վասն զի նա պաշտօն ունի իւր շնորհքով և գեղեցկութեամբ այր մարդուն կեանքը զարդարելու և զուարթացնելու: Ինչ որ ալ ըլլայ, մեծանուն տիկինը կ'ուզէ որ այս բաղձանքն ալ ուրիշ բաղձանքներու պէս չափաւորուի և բոլորովին անոր անձնատուր չըլլուի:

Թոյլ չի տար որ գեղեցկութիւնն աւելի եւս փայլեցնելու բաղձանքով մեծ զոհողութիւններ գործուին. շատ իրաւունք ունի զարդարանքի մասին վայելուչ պարզութիւն մ'ունենալ խրատելով, որպէս զի նորաձեւութեան անհաստատութենէն տրտնջելու հարկ չմնայ:

Շատ ճշգրէտ էջ մըն ալ ունի այն ձանձրոյթին վրայ որոյ յաճախ ենթակայ են դեռատի աղջիկներն, իրենց մանկութեան հասակէն մինչեւ ամուսնանալու ժամանակն: Ասոնք զուարճութիւն միայն կ'երազեն, և այս յօժարութիւնն անդամանելի կերպով ունայնատէր կ'ընէ զիրենք, եթէ ատոր անձնատուր ըլլան, իսկ անհաճոյ՝ եթէ զայն բոլորովին զսպելու բռնադատուն:

Զանոնք դաստիարակողներուն կ'իյնայ անոնց դնահատել տալ այն հաճոյքները զորս կարելի է գտնել ամենապարզ բաներու մէջ, և այդ հաճոյքներն անոնց զգացնել:

Մարդիգուհին կը հաւատտէ — և սրբան իրաւամբ — թէ հաղարաւոր վայելք կը կորսընցենք որովհետեւ չենք գիտեր զանոնք արժանի կերպով դնահատել: Այո, անտարակոյս, մեր կեանքին մէջ շատ անգամ կ'անարգենք այն փոքրիկ՝ այն համեստ երջանկութիւնները զորս ամէն մարդ կրնայ վայելել: Ողջմտութեամբ օժտուած մայր մը, որ խորհած և ըմբռնած է, պարտաւոր է այն երջանկութիւնները ցուցնել, գիտել տալ, և անոնց արժէքը ձանչցնել, որպէս զի զանոնք վայելեն և անոնցմով գոհանան:

Երիտասարդութեան մէջ քիչով երջանիկ ըլլալ գիտցողն, հասուն հասակի մէջ նուազ դժուարահաճ՝ և ծերութեան մէջ նուազ նեղսիրտ կ'ըլլայ, անտարակոյս:

Վեղածիծաղ և կայտառ երիտասարդութիւն մը, հաճոյական ծերութիւն մը կը պատրաստէ. համակրութիւնները բնականաբար դեռատի արարածներու կ'երթան,

մանաւանդ եթէ անոնք անոյշ և զուարթ
բնաւորութիւն մ'ունին, այնպիսիները բա-
րի համբաւ մը կը շահին որ մինչեւ իրենց
կեանքին վախճանը կը տեւէ, և այնպիսի
յարարերութիւններ կը հաստատեն զորս տա-
րիներու ընթացքն աւելի եւս կ'ամբաղնդէ:
Չկարծենք թէ անշահախնդիր բարեկամու-
թիւնները մեղի կու գան այն տարիքի մէջ
սւր մեր գէմքը կը խորշովի և մեր մագերը
կը ճերմկին: Երիտասարդները միշտ հա-
ճոյքով կ'ընդունուին, իսկ ընդհակառակն
հետու կը վախճին այնպիսիներէն որք իրենց
վրայ կեանքի պայքարներուն և տանջանք-
ներուն հետքերը կը կրեն: Քառասուն տա-
րեկան հասակի մէջ, այլ եւս մի միայն հին
մտերմութիւններու վրայ կարելի է վստա-
հանալ: Աւտի, սիրցնենք զմեզ այն տա-
րիքին մէջ սւր ամէն բան գէտ ի մեղի կու
գայ, որովհետեւ ամէն բան շնորհք, թար-
մութիւն, մաքրասրտութիւն և յոյս է մեր
վրայ, որովհետեւ դարնան պէս գեղածիծաղ
ենք այն տան:

Շատ կը հաւնիմ Տիկին աը Լամպէռի,
տեսնելով որ իւր որդւոյն պէս՝ գուստրն ալ
կը յորդորէ իւր ծախքերը կանոնաւորել,
ցուցամուտքենէ խորշիլ, հաշիւ բռնել, որ-
պէս զի կարենայ աւելի եւս առատաձեւ
նութեամբ նպաստամատոյց ըլլալ կարօտու-
թեան մէջ եղողներուն:

Մինչեւ իսկ իւր անձը քիչ մը զրկանքի
ենթարկել պահանջելու չափ յառաջ կ'եր-
թայ, այնպիսի զրկանքներու որոնք զուար-
ճութեանց և բոլորովին աւելորդ բաներու
կը վերաբերին:

Ինք շատ լաւ կը ձանձնայ այն զոհողութեան ոգին զոր արթնցնելը բնաւ դժուարին է արժանաւոր կնոջ մը վրայ:

Իրմէ կը պահանջէ նաեւ ներկային մէջ ապրիլ, այնպիսի բաղձանքներ միայն ունենալ՝ զորս կարելի է օրինաւորապէս զոհացնել, և այլ ամէն տեսակ բաղձանք մերժել:

Այն դործնական իմաստութեամբ՝ որ դար մը յետոյ, միամիտ Ռիքարտոսին փառքը պիտի համարուէր, կը թախանձէ զեռատի աղջկան իւր ժամանակը լաւ դործածել. ժամանակն որ կեանքն իսկ է: Եւ, այս գիտաւորութեամբ, ուսման ծրագիր մը կը պատրաստէ անոր. կը ցուցնէ թէ ինչ ծանօթութիւններ պարտի ստանալ. վասն զի կ'ուզէ որ կինն իւր միտքը զարգարէ:

Սիրավէպերը բոլորովին կը դատապարտէ. բայց ընթերցանութիւնը չարդիւիւր երբեք:

Չուզեր որ կինը գիտութիւն մէջ շատ հեռաւոր արշաւանքներ ընէ. չենք գիտեր սակայն թէ այսօր մի և նոյն կարծիքը պիտի ունենա՞ր արդեօք: Կաւագոյն է կ'ըսէ, իւր կարողութիւններուն սահմանէն անդին չանցնիլ: Օգտակար ծանօթութիւնները շատ կը գովէ ի վնաս վերացեալ ծանօթութիւններու: Մոլիէոի ծագրաբանութիւնները զեռ է մոռցած: Թէպէտ և որքան աւելի բարձր էին իւր դարուն կիներն, որքան հաստատ և ուղիղ էր անոնց դատողութիւնն, առանց սակայն ո՛ր և է պսակաւորի աստիճան մ'ընդունած ըլլալու:

Իւր դուստրէն կը պահանջէ այն հլութիւնը որ թոյլ կու տայ խրատ ընդունիլ. բայց սա-

կայն, ո՛չ այնպիսի հլուծիւն մը որ արթնա-
մաութեան և խորհրդածութեան յատկու-
թիւններն անօգուտ ըլլալու կը դատապար-
տէ: Ա՛րտէ թէ յաւէտ մեր անձնական լուսով
պարտինք լուսաւորուիլ, քան թէ ուրիշներու,
և թէ ուրիշներու գաղափարներն առանց
քննելու ընդունելու չենք: Պէտք է անձամբ
տեսնել, գտաել և ազդեցութիւններու բոլո-
րովին անձնատուր չըլլալ, մի և նոյն ժամանակ
ընդունուած իմաստուն իրատներէն ալ օգ-
տուելով:

Քիչ մայրեր կարող են այսպիսի ազատա-
մաութիւն արտայայտել: Ընդհակառակն,
զրեթէ ամէնքն ալ կ'ուզեն իրենց գաւակաց
դատողութիւնն իրենց կամքին ներքեւ ընկճել:

Ար զմայլիմ մարդիկուհւոյն ո՛ր և է իշխո-
ղական բնութենէ զերծ հզօր և հանճարեղ
դորովանքին:

Իւր գաւակաց վրայէն չէ ջնջած այն
նախաձեռնութիւնն, իրենց անձին և իրենց
ծնողաց վրայ այն վստահութիւնը, զոր կը
մարեն յաճախ դեռատի աղջկանց վրայ, և
որուն կորուստը՝ շատ անգամ, անոնց կեան-
քին մէջ մեծամեծ դժբաղդութիւններու պատ-
ճառ կ'ըլլայ:

Ինքնին խորհելու և անդրադառնալու
վարժ՝ և իւր զգացմունքն արտայայտելու
արտօնուած դեռատի աղջիկ մը, զոր կարելի
է այն ատեն մեղմով ուղղել, եթէ հարկ է,
դժուարաւ կը խարուի:

Զի մատնուիր այն իշխող գաղափարներու
որք կրնան այնպիսի յանցանքներու մղել
զինքն որոնցմէ թերեւս զերծ պիտի մնար

իւր ուղիղ դատողութեամբ, եթէ իւր վրայ բոլորովին ջնջած չըլլային ընդդիմանալու զօրութիւնն. եթէ նա կարենար համարձակիլ ինքզինք իւր մօր վստահելու, իւր սիրտը մայրական սրտին մէջ պարպելու համար:

Մարգիղուհին յաճախ կը կրկնէ իւր աղջըկան թէ, լաւագոյն է իւր միտքը մարդել քան թէ իւր յիշողութիւնը զարգարել: Մոնթէնի պէս կ'ուզէ որ մենք մեր հոգին կազմենք: Եւ, ստուգիւ, շատ աննշան բան մեղած կ'ըլլանք մի միայն ուրիշներու ցոլացմունքը մեր վրայ կրելու սահմանափակուելով, առանց երբեք մեր կողմանէ ո'ւ է լոյս փայլեցնելու: Խորհինք, մեր գաղափարները պատրաստ չստանանք, և առանց կշռադատելու երբեք ո'ւ է սկզբունք մը չընդունինք: Այն ատեն, մենք մեղի հոգի մը, ներքին ապաստան մը յօրինած ըլլալով՝ մեր մէջ պիտի կարենանք գտնել զօրութիւն և մխիթարութիւն:

Կեանքի խոր վիշտերուն և նեղութիւններուն մէջ՝ ուրիշներն ընդհանրապէս շատ չեն կրնար մեղի օգնել:

Տիկին տը Լամպէռ կը բաղձայ որ իւր գուտորն, առանց ո'ւ է կարծիք վիրաւորելու, իւր խիղճաւ դատողութեամբ նախապաշարումներէ զերծ ըլլայ: Այս կերպով շատ նեղութիւններէ կ'ազատինք: Սակայն և այնպէս, հարկ է երեւակայութիւնն ալ կարգաւորել: Մարդ իւր վիշտերը չափազանց կը զբոսէ, ինչպէս որ չափէն աւելի տրամադիր է իւր երջանկութիւնը փառաբանելու:

Կը կրկնէ թէ պէտք է ինք իրեն բաւել, աշխարհի և իրերու շատ չկապուիլ և թէ մեկուսացումը միշտ օգտակար է:

Թերեւս քիչ մը չափազանց պաղուծիւն
 և անտարբերութիւն քարոզել է այս: Բայց
 և այնպէս, հոգեկան խաղաղութիւնը դա-
 տողութեան յաղթանակաւ միայն կրնայ
 ստացուիլ: Աւ բոլոր իմաստասէրք յանձնա-
 րարած են այս մեկուսացումը: Տարակոյս
 չկայ թէ աւելի գիւրին է կիրքերը նախա-
 պէս արդիւնել քան թէ տալաւ անոնց յաղթել
 և անոնցմէ զգուշանալ: Շատ բուռն կերպով
 բաղձալը վաանդաւոր է, պէտք է չբաղձա-
 լու ջանալ: Բաղմամարդութեան մէջ շատ
 բանի կը բաղձացուի, և յակամայս:

Անեցազաւարութեան վերաբերեալ իւր
 խրատները շատ իմաստուն են: Աթէ ամէն
 աշխարհասէր կիներ իրենց մօր ծունկերուն
 վրայ այսպիսի դասեր առած ըլլային, այսօր
 շատ ընտանիքներու ընդունելութեան սրահ-
 ներուն մէջ գործուող այն կարգ մը խորա-
 մանկութիւններն և այն հաղարաւոր փոքր
 անարժանաւորութիւններն որք միշտ հակա-
 ուակորդութեան ոգիէն և նախանձէ յառաջ
 կու գան, մեզի ծանօթ չէին ըլլար: Աիները
 պատուաւոր մարդու բարեմասնութիւնները
 կ'ունենային, ամբողջ կանացի շնորհքներով
 զարգարուած:

Ինչ ազնիւ և սիրուն բնաւորութիւններ
 պիտի զմայլեցնէին այն բարեբարոյ անձերն՝
 որոնք այլ եւս կանոնաւորապէս հեռու պիտի
 չփախչէին մարդկային ընկերութենէն, որուն
 մանր ագեղութիւններն և ունայնութիւնը
 զգուեցուցած են զանոնք: Այրերը պիտի
 ազնուանային այնպիսի կիներու քով, ո-
 րոնց արժանիքին հաւասարելու պիտի փա-
 փաքէին:

Տիկին ար Վամպէն, ինք ատկէ վշտակրած ըլլալուն համար, թերեւս, տազնապալից հոգածութեամբ մը սէրէն կը զգուշացնէ իւր գուստորը: Մինչեւ իսկ կը խրատէ զինքը չկարդալ այն վշտին նկարագրութիւնն՝ (որ շատ խիստ և շատ սրտայոյզ է իւր կարծիքով) զոր զգաց Սուրբ Օգոստինոս, երբ պարտաւորուեցաւ սէրն իւր սրտէն արմատախիլ ընել: «Ինձմէ կը բաժնէի զայն որ կենակից էր ինձ, կը գրէ Սրբուհի Մոնիքայի որդին, և, որովհետեւ իմ հոգիս խորապէս կցուած էր իւր հոգւոյն, պատուեցաւ և խորտակուեցաւ. և այդ պատճառաւ սիրտս արիւնեցաւ»:

Խոհեմազարդ մայրը կ'ուզէ որ իւր գուստորն ինքզինք զերծ պահէ նաեւ երաժշտութեան և բանաստեղծութեան հրապոյրներէն, որոնք սիրտը փափկացնելով, շատ անգամ տեղ կը պատրաստեն սիրոյ:

Կը դատապարտէ մանաւանդ կարգ մը թատերական ներկայացումներն և այն ամէն գուարճութիւններն, որոնք սիրելու կամ սիրուելու բաղձանքը կը գրգռեն:

Կ'ուզէի սակայն որ անոր խօսած ըլլար թոյլ տրուած, օրհնեալ սիրոյ վրայ, այսինքն ամուսնական սիրոյ վրայ. զարգացնելով միանգամայն անոր վրայ մայրական հզօր սէրն որ, ապաւէն կ'ըլլայ ամուսնացեալ կնոջ, այն պարագային որ իւր խանդավառանքը չգնահատուի և անարգուի:

Այս պակասը չի կրնար սակայն արգելք ըլլալ այս գրքին՝ օգնելու մայրերու իրենց գուստրերը խորագէտ և քաջասիրտ, վայե-

լուչ և ողջամիտ, հիմնովին պատուաւոր և մեծ նկարագրի և ազնիւ սրտի տէր կիներ պատարասեցու :

« Կանանց վրայ քանի մը խորհրդածութիւններ » ուն մէջ, Տը Լամպէս մարքիզուհին իւր համասեռները կը յորդորէ պատըս պարուիլ այն ազնիւ զգուշաւորութեամբ որն որ կնոջ իբր ամէնէն զմայլելի շնորհքներէն մին ճանչցուած է :

Բայց իւր յանձնարարածը կեղծ պարկեշտութիւնը չէ : Այն դաժան, տհաճ կերպարանքը չէ որ կը գովէ, որուն տէր եղողներն ամէն առթիւ և ամենաջնջին պատճառաւ ծաղրելի կ'ըլլան . այլ այն փափուկ զգուշաւորութիւնը՝ զոր այր մարդիկ բնաւ չվիրաւորելու առաժնան կը յարգեն և կը գնահատեն :

Մարդիկուհին սքանչելի նկարագրութիւն մը կ'ընէ սրտի սիրոյ, ապահովապէս այն սիրոյն զոր միայն ըմբռնած է ինքն և որուն միայն հաւանութիւն կը յայտնէ : Կը փափաքի որ ամէն մարդ բոլորովին անարատ զգացումներու պարգեւած երջանկութենէն բաժին ունենայ :

Կը ջանայ նաեւ ապացուցանել թէ այն կիսն որուն միաքը մշակուած և դաստիարակութիւնը զարգացած է, ամէնէն աւելի բաղձալի և ամէնէն աւելի սիրուելու արժանի էակն է . և որ նաեւ ամէնէն աւելի լաւ գիտէ սիրել :

Այն կիներն որ իւր խելքը կը գործածէ, որ ուսմունքով աւելի շատ բարեմասնութիւններու տէր կ'ըլլայ, աւելի լաւ սովորութիւններ և աւելի կանոնաւոր կեանք մը կ'ունենայ, և աւելի եւս կարող է երջանիկ ընելու: Միտքն սրքան որ նուազ տղայական ըլլայ, զգացումն այնքան զօրաւոր կ'ըլլայ: Պատուական մայրերը, լաւ կողակիցներն, երբեք թեթեւամիտ կիներ չեն:

Կը հաստատեմ թէ չկրնար գտնուիլ կին մը որ ինքզինք երջանիկ չհամարի իմաստուն մարդիկուհւոյն թանկագին յորդորներուն հետեւելով, որն որ իւր ժամանակին ամէնէն նշանաւոր և ամէնէն հաճելի մեծ տիւ կիներէն մէկն էր:

ՏԸ ԼԱՄՊԼԵՌ ՄԱՐԳԻԶՈՒՀԻՈՅ

ԽՐԱՏՔ ԱՌ ԴՈՒՍՏՐՆ ԻԻՐ

Աղջկանց դաստիարակութիւնը միշտ անկարեւոր նկատուած է. այրերու միայն ուշադրութիւն կ'ընծայուի. և, իբր թէ կիները զատ ցեղ մ'ըլլային, զանոնք իրենք իրենց կը լքանեն, բոլորովին անօգնական, առանց խորհելու թէ անոնք աշխարհի կէսը կը կազմեն, թէ ի հարկէ զանազան կապերով անոնց կապուած են, թէ անոնք կրնան երջանիկ կամ ապերջանիկ ընել մարդիկն, որոնք միշտ զանոնք ողջամիտ գտնելու պէտքը կը զգան, թէ անոնց ձեռքով է որ տուներ կը շինուին կամ կը կործանին և թէ անոնց յանձնուած է մանկանց դաստիարակութիւնը, ծագիկ հասակի մէջ, ուր ամէն տեսակ տպաւորութիւններ աւելի զօրւոր են և աւելի խոր: Ի՞նչ կ'ուզեն որ անոնք անոնց ներշնչեն, քանի որ զանոնք եւս մանկութեան մէջ տան հոգաբարձուներու ձեռք կը թողուն. որոնք, առ հասարակ ժողովրդեան ռամիկ դասակարգէն առնուած ըլլալով, ստորին զգացումներ կը

ներշնչեն անոնց, որոնք բոլոր վեհերոտ յօժարութիւնները կը զրգռեն և աւելորդապաշտութիւնը կրօնքի տեղ կ'անցնեն:

Լաւագոյն էր մանաւանդ ժառանգական ընելու ջանալ կարգ մ'առաքինութիւններ, զանոնք մօրմէն զաւկին փոխանցելով, քան թէ հարստութիւն պահել իրր ժառանգութիւն: Ուստի դեռատի աղջկանց տրուած դաստիարակութեան չափ սխալ ըմբռնուած բան չկայ:

Հաճելի ըլլալու կը սաՀմանեն զանոնք. զուարճութեանց վերաբերեալ դասեր միայն կու տան անոնց և անոնց անձնասիրութիւնը կը զօրացնեն. մեղկութեան, աշխարհի և ծուռ գաղափարներու գերի կ'ընեն զանոնք և բնաւ առաքինութեան և արիութեան դասեր չեն տար անոնց: Անիրաւութիւն է, կամ աւելի ճիշդն ըսելով, յիմարութիւն է կարծել թէ այդպիսի դաստիարակութիւն մը վնասակար չըլլար անոնց:

Աղջիկս, յարգելի ըլլալու համար, բաւական չէ արտաքուստ միայն ինքզինք վայելչութեան օրէնքներուն ենթարկել. զգացումներն են որ նկարագիրը կը կազմեն, մտքին առաջնորդ կ'ըլլան, կամքը կը կառավարեն և որ մեր բոլոր առաքինութեանց իրականութեան և տեւականութեան կ'երաշխաւորեն:

Ի՞նչ բան պէտք է որ ըլլայ այդ զգացումներուն հիմը. կրօնքն: Երբոր նա քան-

դակուած ըլլայ մեր սրտին մէջ, այն ատեն ամէն առաքինութիւններն այդ աղբիւրէն պիտի բղխին. և ամէն պարտաւորութիւններ պատշաճապէս կարգի պիտի մանեն:

Գեոտաի աղջկանց վարքին ուղղութեան համար բաւական չէ միայն ստիպել զանոնք իրենց պարտաւորութիւնը կատարելու. այլ պէտք է նաեւ զայն իրենց սիրցնել: Ճշդութեամբ արտաքին անձին բռնակալն է, որ չկրնար երբեք ներքին անձն հնազանդեցնել:

Երբոր վարքի կանոն մը կը ծրագրուի, պէտք է որ անոր պատճառներն ալ ցուցուին, և ինչ բանի համար որ խրատ կը տրուի, պէտք է նախ այդ բանին համար յօժարութիւն ներշնչուի:

Այնքան շահ ունինք առաքինութիւն դործելով որ պէտք չէ երբեք իրր մեր թշնամին նկատենք զայն. այլ իրր աղբիւր երջանկութեան, փառքի և սրտի ու հոգւոյ խաղաղութեան:

Աշխարհի մէջ կը մանես, աղջիկս, մտիր հոն բարոյականի ուղիդ սկզբունքով. վասն զի կեանքի մէջ քեզի պատահելիք բաներուն դէմ որքան որ ինքզինքդ ամրացնես՝ դարձեալ քիչ է: Բեր հոն բոլոր հաւատքդ, ազնիւ զգացումներով սնունդ տուր անոր՝ սրտիդ մէջ. և մտքիդ մէջ զօրացուր զայն լաւ խորհրդածութիւններով և պատշաճ ընթերցանութիւններով:

Ոչ ինչ աւելի նպաստաւոր և աւելի կա-

բեւոր է քան պահելն այնպիսի զգացում մը՝ որ հաճելի ապագայ մը կը պարզեւէ մեզ, որ սիրել և յուսալ կու տայ մեզ, որ ո՛ր և է ժամանակն յարմար կ'ընծայէ, որ մեր ամէն պարտաւորութիւնները կ'ապահովէ, որ մեր անձին համար մեզի կ'երաշխաւորէ, և որ ուրիշներու հանդէպ դարձեալ մեր երաշխաւորն է:

Ինչ օգնութիւն չի կրնար մատուցանել քեզ կրօնքը, քեզի սպառնացող չարիքներու դէմ. վասն զի կարգ մը դժբաղդութիւններ պահուած են քեզ անտարակոյս: Հին իմաստասէր մը կ'ըսէր թէ, իշր առաքինութեան վերաբերեալ կը պատուարուէր: Գու ալ կրօնքիդ վերարկուով պատսպարուէ. նա մեծ օգնութիւն պիտի մատուցանէ քեզ, երիտասարդութեան տկարութեանց դէմ, և ապահով ապաստան մը պիտի ըլլայ քեզ համար, աւելի յառաջացած տարիքի մը մէջ:

Այն կիներն որ իրենց միտքը ժամանակի առաժներով միայն անուցած են մեծ ունայնութեան մը մէջ կ'իյնան, երբոր իրենց տարիքն առնեն. աշխարհ կը լքանէ զիրենք և իրենց դատողութիւնն ալ իրենց կը հրամայէ որ իրենք ալ զաշխարհ լքանեն:

Ի՞նչ բանի յենլու է այն ատեն: Անցեալը ցաւեր կը հայթայթէ և ներկայն՝ վիշտեր, իսկ ապագան՝ երկիւղներ: Կրօնքը միայն զամէնքը կը մեղմացնէ և ամէնուն դէմ կը մխիթարէ. զքեզ Աստուծոյ հետ միացնելով՝ թէ աշխարհի և թէ՛ քու անձիդ հետ կը հաշտեցնէ:

Աշխարհի մէջ մանող գեռառի աղջիկ մը հոն գտնելու երջանկութեան վրայ բարձր գաղափար մը կը կազմէ. և այդ գաղափարն իրագործել կը ջանայ, որմէ յառաջ կու գան իւր բոլոր տաղնապներն: Իւր գաղափարն հետապնդելով՝ կատարեալ երջանկութիւն մը կը յուսայ. որուն արդիւնքը կ'ըլլայ անխորհրդութիւն և անհաստատամտութիւն:

Աշխարհային հաճոյքները խարուսիկ են. շատ կը խոտաանան բայց քիչ կը շնորհեն. զանոնք հետապնդելով՝ անհանգիստ կ'ըլլանք, անոնց տիրանալով՝ չենք կրնար յազենալ, իսկ զանոնք կորսնցնելով՝ կը յուսահատինք:

Բաղձանքներդ ուղղելու համար, խորհէ թէ քեզմէ դուրս երբեք պիտի չկարենաս գտնել ո՛չ հաստատուն և ո՛չ տեւական երջանկութիւն: Պատիւ և հարստութիւն երկար ժամանակ զգալի չեն ըլլար. ատոնց ստացումը նորանոր բաղձանքներ յառաջ կը բերէ. հաճոյքներու չափազանց վարժութիւնը զանոնք կ'անհետացնէ:

Դեռ անոնց համը չառած՝ կրնաս անոնցմէ հրաժարիլ. փոխանակ թոյլ տալու որ ստացումը պիտանի ընէ քեզ այն բանն որ բոլորովին աւելորդ էր. վասն զի այն ատեն աւելի անհանգիստ տօգորհ պիտի ըլլաս քան թէ առաջ. զանոնք ստանալով՝ անոնց կը վարժիս, և զանոնք կորսնցնելով՝ զրկանք և պէտք կը զգաս: Ինչ որ զգալի կ'ըլլայ, այն ալ միմիայն վիճակէ մը ուրիշ վիճակ

մ'անցնիլն է. այսինքն դժբաղդութեան ժամանակ բարեբաղդութեան ժամանակէ մը բաժնող միջոցն է այն: Հազիւ թէ վարժութիւնը կը ստացուի, հաճոյքին զգացումը կը մարի: Յոյժ շահաւոր կ'ըլլար եթէ կարենայինք անմիջապէս մեր ողջմտութեանէն քաղել այն ամէն բան որ պէտք է մեր երջանկութեան համար:

Փորձառութիւնը վերջապէս զմեզ առ մեզ կը վերադարձնէ. բայց զգուշացիր որ շատ սուղ շտանաւս դայն. և կանխաւ դու քեզի ըսէ՛, այնպիսի հաստատ կերպով մը որ զքեզ ամբապնդէ. « Ճշմարիտ երջանկութիւնն հոգւոյ խաղաղութեան, ողջմտութեան և մեր պարտաւորութեանց ճշդիւ կատարման մէջ կը կայանայ »: Աղջիկս, այն ատեն միայն երջանիկ համարինք զմեզ, երբոր զգանք թէ մեր հաճոյքներն և մեր ուրախութիւնները մեր հոգւոյն խորէն կը բղխին:

Արդարեւ այս խորհրդածութիւնք շատ ծանր են դեռատի աղջկան մը համար և աւելի հասուն հասակի մը կը պատկանին, այլ սակայն, ես զքեզ ատոնց ատակ կը կարծեմ. և միանգամայն ինքզինքս կը հրահանգեմ: Դիւրին չէ իմաստութեան սկըզբունքները խորապէս դրոշմել մեր սրտին մէջ. ատոնց թողած հետքը միշտ թեթեւ է. բայց պէտք է համոզուիլ թէ խորհրդածութեամբ զբաղող և իրենց սիրտն ընտիր սկըզբունքներով օժտողներն աւելի մօտ են

առաքինութեան, քան թէ զանոնք ի բաց մերժողները:

Ըստ որում զժրաղդ կ'ըլլանք մեր պարտաւորութեան մէջ թերանալով, պէտք է ուրեմն զայն սիրենք: Ուստի, աղջիկս, այս սկզբունքները միշտ մեզի օգնական ունենանք, առաքինութեան հասնելու համար:

* * *

Երկու նախապաշարում կայ, կ'ըսեն, որոնց պէտք է հնազանդիլ. կրօնք և պատիւ: Կրօնքը նախապաշարում համարելն անոր վրայ չարախօսել է. նախապաշարումը կարծիք մըն է որ կրնայ թէ՛ մոլորութեան և թէ՛ ճշմարտութեան ծառայել, և այս առումն անստոյգ բաներու միայն կրնայ տրբուիլ. բայց կրօնքն անստոյգ բան չէ:

Պատիւը թէպէտ և մարդոց հնարած բանն է, սակայն և ոչ մէկ բան այնքան ստոյգ չէ որքան այն չարիքներն որոնցմով կը տառապին այնպիսիներն որք ուղած են անկէ խուսափիլ. անոր դէմ ըմբոստանալը վտանգաւոր է. մանաւանդ թէ պէտք է պատուոյ զգացումը զօրացնելու աշխատիլ, որովհետեւ նա քու կեանքդ պիտի բարեկարգէ և որովհետեւ ոչ մէկ բան աւելի հակառակ չէ հանգստութեան և մեզի աւելի անորոշ վարք մը չի տար՝ քան թէ մէկ կերպով խորհիլն և տարբեր կերպով գործելը: Տօ՛ւր քեզի, որքան որ կարենաս, այն վարքի զգացմունքը զորս պէտք է պահել: Զօրացուր ուրեմն այդ պատուոյ նախապաշարումն, և թող

փափկանկատութիւնդ մինչեւ խղճահարութեան սաստիճանին հասցնէ զայն:

Այս սկզբունքներու մասին անփոյթ մ'ըլլար: Կանանց առաքինութիւնը իբր թէ սովորութեան վերաբերեալ հասարակ առաքինութիւն մը մի նկատեր. մի վարժիր կարծելու թէ պարտաւորութեանցդ պահանջած հարկը վճարելու համար բաւական է ինքզինքդ աշխարհի աչքէն հեռու պահել: Երկու անխուսափելի տաեան ունիս, որոնց պիտի ներկայանաս անփրէպ. խիղճդ և աշխարհ: Կրնաս աշխարհէն խուսափիլ, բայց կարելի չէ խղճի դատաստանէն խուսափիլ: Նախ դու քեզի համար պէտք է որ կարենաս վկայել թէ պատուաւոր անձ մըն ես: Այլ սակայն, հասարակաց վկայութիւնն ալ պէտք չէ անկարեւոր նկատել. վասն զի, առաքինութեան արհամարհանքը բարի համբաւն արհամարհելէն յառաջ կու գայ:

Երբ որ քիչ մ'աշխարհի հետ ծանօթանաս, այն տաեան պիտի հասկնաս թէ, պարտաւորութեանդ հաւատարիմ մնալու համար հարկ չկայ որ օրէնքները քեզի սպառնան. այդ մասին անփոյթ եղողներուն օրինակը, զանոնք հալածող աղէտները բաւական են նոյն իսկ ամէնէն սաստիկ հակամիտութիւնը կասեցնելու. վասն զի չի կրնար գտնուիլ աշխարհասէր կին մը որ, անկեղծաբար խօսելով, չխոստովանի քեզի թէ, աշխարհի մէջ ամէնէն մեծ դժբաղդութիւնն ինքզինք մոռնալն է:

Ամօթն այնպիսի զգացում մըն է որմէ մեծամեծ օգուտներ կրնանք քաղել, զայն

լաւ գործածելով. խօսքս այն վատ ամօթի վրայ չէ սակայն, որ մեր հանդիսաւ վրդովելու միայն կը ծառայէ, առանց երբեք մեր բարքերուն նպաստելու, այլ այն ամօթն ըսել կ'ուզեմ, որ անպատիւ ըլլալու երկիւղը մեզ ազդելով՝ զմեզ չար ճանապարհէ կը զգուշացնէ: Պէտք է խոստովանիլ թէ այդ ամօթը շատ անգամ կանանց առաքինութեան ամէնէն հաւատարիմ պահապանն է:

*
* *

Մեծ առաքինութիւններ կան որոնք եթէ մինչեւ աստիճան մը հասնին, շատ թերութիւններ կրնան ներելի ընել. զոր օրինակ, այրերու վրայ գերագոյն արիութիւն և կիներու վրայ ծայրագոյն համեստութիւն: Ամէն բան կը ներէին Ագրիպպինայ, Գերմանիկոսի կնոջ, ի շնորհս իւր պարկեշտութեան: Այս իշխանուհին փառասէր էր և հպարտ. բայց, կ'ըսէ Տակիտոս. «Իւր բոլոր կիրքերն իւր պարկեշտութեամբ սրբագործուած էին»:

Եթէ դիւրագգած և դժուարահաճ ես բարի համբաւի մասին, եթէ էական առաքինութիւններու մասին թշնամանուելէ կը վախնաս, ապահով միջոց մը կայ վախերդ փառատելու և դիւրագգածութիւնդ դռնացնելու համար. որ է ճշմարտապէս առաքինի ըլլալ: Մի միայն ջանա՛ զգացումներդ ուղղել և մաքրել. այսինքն թէ բանաւոր ըլլան անոնք և յոյժ պատուաւոր: Զանա՛ դու քու անձէդ դո՛հ ըլլալ. ճշմարիտ հաճոյքներու եկամուտ

մըն է այս և ատկէ դատ, գովեստ և բարի
համբաւ ալ կ'ունենաս. ճշմարիտ առաքինու-
թիւններ ունեցիր և բաւական հաւնողներ
կը գտնես:

Անծափայլ առաքինութիւնք բնաւ կա-
նանց բաժինը չեն, այլ միայն պարզ և
անշուկ առաքինութիւնք: Համբաւը բնաւ
մեղմով չի գրադիր: Հին իմաստասէր մը կ'ըսէ
թէ, մեծ առաքինութիւնք այրերու համար
են, և կիներու համար իբր միակ արժանիք
կը սահմանէ անծանօթ մնալ: «Գովութեան
արժանի եղողները, կ'ըսէ, բնաւ շատ գո-
վեստ ընդունողները չեն, այլ անոնք՝ որոնց
վրայ երբեք չի խօսուիր»: Այս գաղափարը
սխալ կը թուի ինձ. բայց, այս առածն ուղ-
ղելու համար, կարծեմ թէ պէտք է զգու-
շանալ աշխարհի ժխորէն և պերճանքէ,
որոնք միշտ համեստութեան կը սպառնան,
և ինքն իւր անձին հանդիսատեսն ըլլալով
բաւականանալ:

*
* *

Կանանց առաքինութիւնք զժուարաւ կը
ստացունին, վասն զի փառքը չ'օգնէր ատոնց
գործադրութեան: Իւր տան մէջ ապրիլ, իւր
անձն և իւր ընտանիքը միայն բարեկարգել,
պարզասէր, ուղիղ և համեստ ըլլալ. ատոնք
են ահա այն առաքինութիւնք՝ որոնք սա-
կայն տաժանելի կը թուին, վասն զի ան-
նշան են: Պէտք է ճշմարիտ արժանիք ու-
նենալ, փառասիրութենէ հեռու փախչելու
համար, և արիութիւն՝ մի միայն ինքն իւր

աչաց առաքինի երեւնալու հաւանելու համար: Մեծութիւն և համբաւ նեցուկ կ'ըլլան մեր տկարութեան, վասն զի նշանաւոր և բարձր ըլլալու բաղձանքն ալ տկարութիւն մըն է: Հոգին կը հանգչի հասարակաց հաճութեան մէջ և ճշմարիտ փառքն անկէ հրաժարելու մէջ կը կայանայ:

Արդ, ջանաս որ փառքը քու գործերուդ շարժառիթը չըլլայ. բաւական է միայն եթէ նա առոնց վարձատրութիւնն ըլլայ:

Աղջիկս, պէտք է համոզուիլ թէ կատարելութիւն և երջանկութիւն զիրար կ'ամբօրացնեն. թէ միմիայն առաքինութեամբ կրնաս երջանիկ ըլլալ, և գրեթէ միայն անկարգութեամբ ապերջանիկ:

Թող իւրաքանչիւր ոք խստիւ ինքզինք քննէ, պիտի տեսնէ թէ, ո՞ր և է թերութենէ մը՝ կամ առաքինութեան մը զանցառութեանէն յառաջ եկած ցաւէն աւելի սաստիկ ցաւ չէ զգացուած երբեք: Անմեղութիւնը կորսընցնելէ յետոյ, անմիջապէս վիշտը կը հասնի. մինչդեռ առաքինութեան կը հետեւի քաղցր զգացում մը, որ անոր հաւատարիմ եղողներուն անվրէպ վարձատրութիւնն է:

Մի կարծեր սակայն թէ քեզի համար միակ առաքինութիւնը պարկեշտութիւնն է. շատ կիներ կան որ անկէ ուրիշ առաքինութիւն չեն ճանչնար. այնպէս համոզուած են թէ, նա ընկերական կեանքի վերաբերեալ բոլոր

պարտաւորութիւններէն զիրենք կ'արձակէ։ Անոնք կը կարծեն թէ իրաւունք ունին բոլոր միւսերը զանց առնելու և անպատիժ հպարտ և բամբասող ըլլալու։ Աննա տը Պաքթաները, ամբարտաւան և գոռոզ իշխանուհին Լուդովիկոս ԺԲը կը շարշարէր, և այս բարեհարտ իշխանն անոր զիջում ընելու ատեն, շատ անգամ կ'ըսէր. «Պէտք է անպատճառ փոխարէն հատուցանել կանանց պարկեշտութեան»։ Չըլլայ թէ դու քու պարկեշտութեանդ փոխարէն պահանջես. ընդ հակառակն, խորհէ՛ թէ այնպիսի առաքինութիւն մըն է այն որ քեզի միայն կը պատկանի և թէ իւր փայլը շատ կը կորսընցնէ եթէ ուրիշ առաքինութիւններ անոր չմիանան։

Պէտք է փափուկ պարկեշտութիւն մ'ունենալ։ Ներքին անկարգութիւնը սրտէն ի բերան կ'անցնի, որմէ յառաջ կու գան անվայելուչ խօսքեր։ Ամէնէն սաստիկ կիրքերն իսկ պէտք ունին պարկեշտութեան, գրաւիչ կերպարանքով մը ներկայանալու համար. պէտք է որ նա քու ամէն գործերուդ վրայ տարածուի. պէտք է որ նա քու բոլոր անձդ զարդարէ և գեղեցկացնէ։

Կ'ըսեն թէ Արամազդ, զգացումներն ստեղծելու ատեն, իւրաքանչիւրին բնակարան մը յատկացուց. պարկեշտութիւնը մոռցուեցաւ, և, երբոր նա եկաւ ներկայացաւ, չէին գիտեր թէ ուր զետեղեն զինքը. թոյլ տուին իրեն բոլոր միւսերուն հետ խառնուելու։ Այն ատենէն ի վեր, նա անոնցմէ չէ բաժնուած. մտերիմ է ճշմարտութեան

և անոր վրայ յարձակիլ համարձակող ստու-
թիւնը կը մատնէ. սիրոյ հետ կապուած
միացած է մասնաւորապէս. միշտ անոր
կ'ընկերակցի և շատ անգամ զայն կ'ար-
տայայտէ և ի վեր կը հանէ. վերջապէս,
առանց անոր՝ սէրն իւր գեղեցկութիւնը կը
կորսնցնէ: Պարկեշտութիւնը մեծ ջաջ մըն
է դռնաւորի աղջկանց համար:

Արդ համեստութիւնն ըլլայ քու առաջին
զարդդ. նա մեծամեծ օգուաններ ունի. գե-
ղեցկութիւնը կ'աւելցնէ և աղեղութեան իրր
քող կը ծառայէ. համեստութիւնը գեղեց-
կութեան յաւելուածն է: Տղեղութեան մեծ
զօրաղղութիւնն այն է որ կանանց արժա-
նիքը կը նսեմացնէ և կը թաղէ: Ատքի և
սրտի յատկութիւնները գեղեցկութենէ զուրկ
դէմքի մը ներքեւ չեն փնտռուիր երբեք.
մեծ բան մը եղած կ'ըլլայ եթէ արժանիքը
կարենայ արտաքին անհաճոյ երեւութէն
զուրս ցայտել:

Թէպէտ և դու բոլորովին չնորհազուրկ
չես ծնած, բայց և այնպէս յոյժ գեղեցիկ
ալ չես. ուստի պարտաւոր ես արժանիք
ստանալու. վասն զի, բան մը պիտի չներեն
քեզ երբեք: Գեղեցկութիւնը մեծ առաւել-
ւութիւններ ունի: Հին իմաստասէր մը կ'ըսէ
թէ «նա կարճատեւ բռնակալութիւն մըն է.
բնութեան առաջին առանձնաշնորհութիւնն
է այն և թէ գեղեցիկներն իրենց ճակտին
վրայ յանձնարարազրեք կը կրեն»: Գեղեց-

կութիւնը քաղցրութեան զգացում մը ներ-
շնչելով՝ կը յանկուցանէ: Եթէ երբեք այդ
նախապատուութիւնը չունիս, խստիւ պիտի
քննադատեն զքեզ:

Արդ, ջանա որ կերպարանքիդ կամ շար-
ժուձեւերուդ մէջ չգտնուի այնպիսի բան մը՝
որ կարծել տայ թէ դու ինքզինքդ կը մոռ-
նաս: Միջին աստիճան գեղեցկի մը յանձնա-
պատան կերպարանքը զայրոյթ կը պատ-
ճառէ: Ջանա՛ որ ոչ խօսակցութեանդ և ոչ
զարդարանքիդ մէջ արուեստ չնշմարուի, և
կամ գոնէ դժուարաւ նշմարուի. ամէնէն
նուրբ արուեստն այն է որ աննշմարելի կը
մնայ:

Այսուհանդերձ տաղանդն ու վայելչու-
թիւնն ալ զանց առնելու չէ երբեք, քանի
որ կանաչը հաճոյ ըլլալու սահմանուած են.
բայց ջանալու է յաւէտ հաստատուն ար-
ժանիք մը ստանալ, քան թէ սնոտի իրե-
րով զբաղիլ: Գեղեցկութեան իշխանութե-
նէն աւելի կարճատեւ բան չկայ. և միմիայն
գեղեցիկ ըլլալ ջանացող կիներու կեանքի
վերջաւորութենէն աւելի տխուր բան չկայ:

Եթէ ոմանք արտաքին շնորհալի երեւու-
թիդ ազդեցութեամբ սկսին քեզի կապուիլ,
բարեկամութեան վերագրէ զայդ և ջանա՛ որ
արժանիքիդ ազդեցութեամբ անոնք քեզի
կապուած մնան: Դժուար է հաճելի ըլլալու
ճիշտ կանոններ սահմանել: Բնածիր շնորհք-
ներն առանց արժանիքի չեն կրնար երկար
ժամանակ հաճելի ըլլալ և արժանիքն ա-
ռանց բնատուր շնորհքի կրնայ ինքզինք
յարգել տալ, առանց յուզելու. ուստի,

պէտք է որ կանայք հաճելի արժանիք մ'ուներնան և իրենց բնաձիր շնորհքներն առաքինութեանց միացնեն:

Կանանց առաքինութիւնը պարզապէս պարկեշտութեան մէջ չեմ սահմանափակեր. այլ զայն աւելի եւս կ'ընդլայնեմ: Պատուաւոր կին մը այր մարդու առաքինութիւններն ունի, զոր օրինակ բարեկամութիւն, ուղղամտութիւն և իւր պարտաւորութեանց հաւատարմութիւն. հաճելի կին մը ո՛չ միայն արտաքին՝ այլ նաեւ սրտի և զգացմանց շնորհք պարտի ունենալ:

Ո՛չ մէկ բան այնքան դժուարին չէ որքան հաճելի ըլլալն առանց տեսակ մ'ուշադրութեան, որ քիչ մը պշրանքի կը նմանի: Կանայք յաւէտ իրենց թերութիւններով հաճելի կ'ըլլան աշխարհասէր անձանց, քան թէ իրենց բարեմասնութիւններով. վասն զի, այդպիսի անձինք հաճելի կանանց տկարութիւններէն օգուտ քաղել կ'ուզեն. անոնց առաքինութիւններն անօգուտ են իրենց համար: Յարգելը բնաւ չեն սիրեր և աւելի կ'ախորժին նուազ յարգելի կանանց հետ զուարճանալ, քան թէ առաքինի կանանց վրայ զմայլելու ստիպուիլ:

*
* * *

Հաճելի ըլլալ ուզողը պէտք է որ մարդկային սիրտը ճանչնայ. մարդոց սիրտը շատ աւելի կը շարժի այն բանով որ նոր է, քան թէ անով՝ որ ընտիր է. բայց այդ նորութեան ծաղիկը քիչ կը դիմանայ. նորութեան

թեանը համար հաճելի եղած բան մը, հոսկ յետոյ սովորական դառնալով՝ անհաճոյ կ'ըլլայ: Նորութեամբ միանգամայն հաճելի ըլլալու համար, պէտք է իւր վրայ օգնութեան շատ աղբիւրներ և զանազան արժանիք ունենալ. մի միայն հաճոյք պատճառելով բաւականանալու չէ. պէտք է նաեւ վայելչութեան և արժանիքի զանազանութիւն մը ներկայացնել մտքին, զգացմունքը զօրացնելու՝ և մի և նոյն առարկայի վրայ փոփոխականութեան բոլոր հաճոյքը վայելել տալու համար:

Պեռատի աղջիկներն հաճելի ըլլալու սաստիկ բաղձանք մ'ունին ի ծնէ. և որովհետեւ փառքի և իշխանութեան ճամբաները գոց կը գտնեն, ուրիշ ճամբու մը կը հետեւին իրենց նպատակին հասնելու՝ և գոնէ իրենց արտաքին շնորհքներուն օգնութեամբ իրենց փնասին հատուցումն ստանալու համար: Պեղեցկութիւնն իրեն տէր եղող կինը կը խաբէ, հոգին կը շլացնէ. այլ սակայն, ուշադրութիւն ըրէ որ գեղեցիկ կնոջ մը՝ և այլեւս իւր գեղեցկութիւնը կորսնցուցած կնոջ մը միջեւ յոյժ սակաւաթիւ տարիներու տարբերութիւն մը միայն կայ: Հաճելի ըլլալու այդ չափազանց բաղձանքին յաղթէ. կամ գոնէ նշմարել մի տար զայդ:

Չարդարանքի սահման որոշելու է և խելքն ու միտքն անոր տալու չէ: Ճշմարիտ շնորհքը չափազանց սեթեւեթեալ զարդաբանքէ մը կախում չունի: Նորածեղութիւնն իբր անտանելի ստրկութիւն մը նկատելով գոհացնելու է և միմիայն մերժելն անկարելի եղող բանը տալու է անոր:

Նորաձեւութիւնը բանաւոր եղած կ'ըլլար, եթէ կարենար կատարելութեան, հանգստութեան և վայելչութեան յատկանալ. բայց անդադար ձեւափոխելն յաւէտ փոփոխամտութիւն է քան թէ բարեկրթութիւն և ընտիր ճաշակ:

Ընտիր ճաշակը չափազանց դժուարահաճութիւնը կը մերժէ. աննշան բաներու հետ անտարբեր կերպով կը վարուի և ատոնց բնաւ կարեւորութիւն չընծայեր:

Մաքրասիրութիւնը շնորհք մըն է և հաճոյական բաներու դատակարգին կը պատկանի. բայց եթէ չափազանցութեան մղուի, անմիջապէս տկարութեան կը փոխուի. խելացութիւն է նուազ կարեւորութիւն ունեցող բաներու համար անփոյթ դանուիլ, քան թէ ատոնց մասին չափազանց դժուարահաճ ըլլալ:

Դեռատի աղջիկները ճանճրանալու հակամէտ են. ըստ որում տակաւին բանի մը վրայ ծանօթութիւն չունին, մտատանջութեամբ դէպ ի նիւթական բաները կը հակին. այսուհանդերձ, ճանճրոյթն երկիւղալի շարիքներու փոքրագոյնն է իրենց համար:

Սրտաքոյ կարգի ուրախութիւնք առաքինութիւններէ յառաջ չեն դար երբեք. և այն ամէն բան որ զօրաւոր հաճոյք կ'անուանուի, վտանգ է միշտ:

Երբոր շատ զգուշաւոր չըլլան պատշաճութիւնները բնաւ չվիրաւորելու և խոհե-

մութեան սահմաններուն մէջ մնալու համար, այն ինչ սրտի հաճոյքն զգացուի, չեմ գիտեր ինչ տեսակ անուշութիւն մը կը հեղու սրտին մէջ, որ բոլոր առաքինութիւն կոչուած բաներու համար զգուանք կը պատճառէ. զիրենք կ'արգիլէ և իրենց պարտաւորութեանց մասին կը դանդաղեցնէ:

Գեոտտի աղջիկ մը չի կրնար այս թոյնին հետեւանքը գուշակել. անոր ամենադոյզն ազդեցութեամբ կեանքի հանգիստը կը վերդովուի, ճաշակը կ'ապականի և բոլոր պարզ հաճոյքներն անհամ կը դառնան:

Երբոր սիրտը յուզուած չըլլալու բարեբաղդութիւնն ունեցող աղջիկ մ'ամուսնացնեն, (որովհետեւ մեր մէջ զգացում մը կայ որ միանալ կը բաղձայ և քանի որ այդ զգացումը դեռ չէ գործածուած) բնականաբար իրեն համար որոշուած անձին կը յարի և կը նուիրուի:

Հանդէսներու և թատերախաղերու յաճախակի ներկայ ըլլալէ զգուշացիր: Ամէն տեղ ինքզինք ցուցնելու մէջ բնաւ ազնուութիւն չկայ. ագիէ դատ, ուղիղ պարկեշտութիւնը դժուարաւ կրնայ պահպանուիլ չափազանց դրօսանքի մէջ, և իւր անձին օգուտը ճանչնալ չէ այդ: Եթէ գեղեցկութիւն ունիս, պէտք չէ որ միշտ ինքզինքդ ցուցադրելով հանրութեան փափաքը պակսեցնես. իսկ եթէ գեղադէմ չես, աւելի եւս զգուշաւոր ըլլալ կը պարտիս: Մանաւանդ թէ միշտ ամէն տեղ երեւնալու սովորութիւնը ճաշակն ալ կը տկարացնէ:

Երբոր միմիայն հաճոյքներ վայելելու

համար ապրիս և այնպէս պատահի որ կամ
ատոնցմէ ձանձրանալով և կամ դատողու-
թիւնդ զանոնք արգիլելուն պատճառաւ ա-
տոնցմէ զրկուիս, հոգիդ մեծ դատարկու-
թեան մը մէջ կ'իյնայ:

Արդ, եթէ կ'ուզես որ հաճոյքներդ և
զուարճութիւններդ տեւական ըլլան, աւելի
լուրջ զբաղումներու իբր հանդիստ միայն
գործածէ զանոնք. միշտ ողջմտութեանդ
հետեւէ, որպէս զի հաճոյքներու պակասու-
թիւնն ո՛չ դատարկութիւն թողու քեզի և
ո՛չ պէտք:

Ուստի, պէտք է ճաշակին խնայել. մենք
անով կեանքին կապուած ենք. բարեկարգ
կեանքն է որ զայն կը պահպանէ, իսկ ան-
կարգ կեանքը զայն կ'ապականէ:

Երբոր մեր սիրտն առողջ է, ամէն բանէ
օգուտ կը քաղենք և ամէն բան հաճոյք կը
դառնայ մեզի: Հիւանդի ակորժակով կը
մօտենանք հաճոյքներու և շատ անգամ մեզի
կը թուի թէ դժուարահաճ ենք, մինչդեռ
իրապէս ատոնցմէ ձանձրացած ենք:

Երբոր միտքն ու սիրտն երեւակայու-
թիւնը մոլորեցնող զգացումներով և կամ ո՛ր
և իցէ սաստիկ կիրքով մ'ապականուած չեն,
ուրախութիւնը դիւրաւ կը գտնուի. առող-
ջութիւն և անմեղութիւն անոր ճշմարիտ
աղբիւրներն են. բայց մարդ հազիւ թէ
բուռն հաճոյքներու վարժելու դժբաղդու-
թիւնն ունենայ, չափաւոր հաճոյքներու
անզգայ կը դառնայ:

Չափազանց զուարճութիւններով ճաշակը
կ'ապականի. այնպէս կը վարժինք գրգռիչ

Հաճոյքներու որ այլեւս չենք կրնար պարզ
Հաճոյքներով գոհանալ:

Պէտք է վախճալ Հոգւոյ այն մեծ դղըր-
դումներէն որոնք ձանձրոյթ և զգուանք կը
պատճառեն. անոնք աւելի երկիւղալի են
դեռաւորի աղջկանց համար, որոնք իրենց
զգացած բանին շատ չեն կրնար դիմադրել:
«Վուժկալութիւնը, կ'ըսէր Հին իմաստասէր
մը, ախորժանքի լաւագոյն գործաւորն է»:
Այդ ժուժկալութեամբ միշտ քաղցր և միօ-
րինակ ուրախութիւն մը կրնանք վայելել.
ոչ ներկայացուցներու պէտք ունինք և ոչ
աւելորդ ծախքերու. օգտակար ընթերցա-
նութիւն մը, ձեռագործ մը, խօսակցութիւն
մը, աւելի մաքուր ուրախութիւն մը կը
պատճառեն քան թէ ամենամեծ զուարճու-
թեանց փառաւոր կազմակերպութիւն մը:
Վերջապէս, անմեղ Հաճոյքները նախամե-
ծար են. միշտ պատրաստ կը գտնուին, օգ-
տակար են և երբեք սուղ չեն ստացուիր:
Միւսերը, թէպէտև կը զուարճացնեն, բայց
մնասակար են. Հոգւոյն՝ ինչպէս նաեւ մար-
մնոյն բարեխառնութիւնը կ'եղծանեն և կ'ա-
պականեն:

Բոլոր դիտաւորութիւններուդ և բոլոր
գործողութիւններուդ մէջ կարգ կանոն դիր:
Բարեբաղդութիւն մը պիտի համարուէր եթէ
մարդ բնաւ չի ստիպուէր իւր հարստութիւնը
խնայողութեամբ գործածել. բայց, որովհե-
տեւ քու ունեցածդ յոյժ չափաւոր է, զքեզ
կանոնաւոր ըլլալու կը պարտաւորէ:

Ծախքերդ միշտ խոհեմութեան սահմանին մէջ պահէ. եթէ զանոնք չի չափաւորես, քիչ ատենէն խառնակութիւնը կը տիրէ գործերուդ մէջ. այն ինչ որ խնայողութենէ հեռանաս, այլ եւս բան մը չես կրնար իրականացնել:

Յուշամուրութիւնը կործանում յառաջ կը բերէ և կործանումը գրեթէ միշտ բարուց սպաւկանութեան պատճառ կ'ըլլայ: Այլ սակայն, կանոնաւոր ըլլալու մօտք՝ ազատութիւն ընել պէտք չէ: Ատտա՛հ եղի՛ր թէ ազատութիւնը քիչ շահ կը բերէ և շատ կ'անպատուէ:

Կարգաւորեալ կեանքի ընթացք մ'ունենալու համար, բաւական է միայն զգուշանալ նուաստութենէ և անիրաւութենէ, որք անկարգ կեանքի ընթացքի մը կապուած են: Աւելորդ ծախքերը պէտք է ջնջել. մի միայն պատշաճութեան, բարեկամութեան և բարեգործութեան պահանջած ծախքերն ընելու կարող ըլլալու համար:

Կանոնաւորութիւնն է որ մեծ շահեր կ'արտադրէ և ո՛չ թէ աննշան բաներու կարեւորութիւն տալը: Պլինիոս անդորրագրով մը հանդերձ ետ ղրկելով իւր բարեկամին մեծագումար պարտամուրհակ մը, որ իւր հօրմէն մնացած էր, կ'ըսէ իրեն. « Հարստութիւն չունիմ և շատ անհրաժեշտ ծախքեր ունիմ բայց չափաւորութեանս շնորհիւ դրամագլուխ մը գոյացուցած եմ, որմէ կ'առնում բարեկամներուս մատուցած նուէրներս»: Դու ալ փափաքներուդ և հաճոյքներուդ ծախքէն զեղչէ, որպէս զի կարող ըլլաս գոհացնել

առատաձեռնութեան զգացմունքը, զոր ամէն բարեսիրտ կին պարտի ունենալ:

Ունայնութեան պէտքը զանց բրէ: Հարկ է, կ'ըսեն, ուրիշներու նմանի: Այդ նմանի բառը շատ ընդարձակ իմաստ ունի: Դու աւելի ազնիւ նախանձաւորութիւն մ'ունեցիր. մի հանդուրժեր որ ուրիշ մը քեզմէ աւելի պատիւ, ուղղամտութիւն և աննենգութիւն ունենայ: Առաքինութեան պէտքն զգա՛. հոգեկան աղքատութիւնը նիւթականէն աւելի գէշ է:

Մինչ տակաւին երիտասարդ ես, ջանաբարի համբաւ ստանալ, վարկդ աւելցնուր և գործերդ կարգադրէ: Երբոր տարիքդ առնես, ասոնք աւելի եւս կը դժուարանան: Շատը — Քէն կ'ըսէր թէ, « բաղդն երիտասարդները կը սիրէ »: Երիտասարդութեան մէջ ամէն բան քեզի կ'օգնէ, ամէն բան ինքզինք քեզի կը նուիրէ: Երիտասարդներն առանց մտքերնէն անցնելու կը տիրապետեն: Աւելի յառաջացած տարիքի մը մէջ, բան մը քեզի պիտի չօգնէ. այլ եւս վրադ պիտի չունենաս այն հրապուրիչ շնորհքն որ ամէն բանի վրայ կ'ազդէ. այլ մի միայն իրաւունքն և ճշմարտութիւնը պիտի ունենաս քեզի կողմնակից, որք սովորաբար չեն կառավարեր զաշխարհ:

« Դուք դէպ ի համբաւ, դէպ ի պատիւ կ'երթաք, կ'ըսէր Մոնթէնսեր երիտասարդաց, իսկ ես ատոնցմէ կը վերադառնամ »:

Ներքոյ երիտասարդութիւնն անցնի, այնուհետեւ միմիայն առաքինութիւններէ կրնաս շահ սպասել: Ամէն ձեռնարկներուդ և ամէն գործերուդ մէջ, աւելի եւս կատարեալ ըլլալու ջանա՛. երբեք ծրագիր մի՛ յօրիներ և բանի մը մի՛ ձեռնարկեր առանց իւրովի հարցնելու. «Արդեօք կարելի չէ՞ որ աւելի լաւ գործեմ»: Այս կերպով, առանց զգալու այնպէս պիտի վարժիս արդարութեան և առաքինութեան, որ զանոնք աւելի դիւրաւ գործելու կարող պիտի ըլլաս: Չանա՛ այնպէս ընել ինչպէս որ ընելու կը յորդորէր Սենեկա իւր բարեկամը: «Ընտրէ՛, կ'ըսէր անոր, մեծ մարդոց մէջէն զայն՝ որ ամէնէն աւելի յարգելի կը թուի քեզ. ամէն բան իւր ներկայութեան գործէ և ամէն գործերուդ վրայ հաշիւ տուր անոր»: Նրանի՛ անոր որ ընտրուելու արժանի ըլլալու չափ յարգելի է:

Այս միջոցը դիւրաւ կը յաջողի, վասն զի երիտասարդները բնական բերում մ'ունին նմանողութեան: Եթէ այդ օրինակներն հին ատենէն առնուս, քիչ անգամ պիտի սխալիս. վասն զի հոն ընդհանրապէս վսեմ օրինակներ միայն կը ներկայացուին:

Նորերէն ընտրութիւն ընելը կրնայ իւր անպատեհութիւններն ունենալ. ընդօրինակութիւնք քիչ անգամ կը յաջողին: Հնուց ըսուած է թէ ամէն ընդօրինակութիւն իւր բնագրին առջեւ դողալ կը պարտի. վասն զի միշտ հեռուէ հեռու կը նմանեցնեն. և եթէ դու ալ այդպէս ընես, բնական նկարագիրդ կը կորսնցնես, որն որ առ հասարակ ամէնէն ճիշտն և ամէնէն պարզն է:

Եթէ օրինակի մը յառած մնաս, կը թու-
լանաս. ադկէ վատ, մեր թերութեանց մէկ
մասն ալ նմանողութենէ յառաջ կու գայ:
Ուտի, դու քեզմէ վախնալ և դքեղ յարգել
սորվէ և թող զդուշաւորութիւնդ քու յա-
տուկ քննիչդ ըլլայ:

Գտնուած վիճակիդ մէջ երջանիկ ըլլալու
ջանա: Ամէն բան օգտակարապէս գոր-
ծածէ. վասն զի հազար տեսակ բարիք կը
կորսնցնենք, անոնց կիրարկութեան եղա-
նակը չգիտնալով: Ուշադրութիւն և բազ-
մատութիւն ընելով միայն կրնանք երջանիկ
ըլլալ:

Որքան աւելի յաջողակ ըլլաս, այդքան
աւելի վիճակէդ օգուտ կը քաղես և այնքան
ալ աւելի հաճոյքդ կ'աւելցնես: Ունենալով
չէ որ երջանիկ պիտի ըլլաս, այլ վայելելով
և վայելելն ուշադրութեան մէջ կը կայա-
նայ:

Եթէ գիտնայինք մեր գտնուած վիճակին
մէջ պարունակուիլ, ո՛չ փառասէր պիտի ըլ-
լայինք և ո՛չ նախանձոտ. և խաղաղութիւն
պիտի վայելէինք. բայց ընդ հակառակն,
մենք բնաւ պէտք եղածին չափ ներկայի մէջ
չենք ապրիր. մեր բաղձանքներն և մեր յոյ-
սերն անդադար զմեզ դէպ ի ապագան կը
տանին:

Աշխարհիս մէջ երկու տեսակ յիմար կայ:
Ասոնցմէ ոմանք միշտ ապագայի մէջ կ'ապ-
րին և յոյսերով միայն կը սնանին, և,

որովհետեւ զանոնք ճիշտ հաշուելու չափ խոհեմութիւն չունին, իրենց կեանքն յուսախարութեամբ կ'անցնեն: Ողջամիտ անձինք իրենց վիճակին յարմար բաղձանքներով միայն կը զբաղին և գրեթէ բնաւ չեն խարուիր: Իսկ եթէ երբեք խարուին իսկ, կրնան մխիթարուիլ, խորհելով թէ ինչ օգուտ որ կարելի է քաղել տգիտութենէ կամ սխալմունքէ՝ քաղած են, որ է յուսալու հաճոյքն, ասկէ զատ, սորված կ'ըլլան թէ ինչքերու տենչանքը կը զաղրի, կամ ստացումով և կամ բաղձացուած բանին տիրանալու անկարելիութեան առջեւ: Այս խորհրդածութիւններով, խելացի անձինք կը հանդարտին:

Տեսակ մը յիմարներ ալ կան որ ներկային չափէն աւելի անձնատուր եղած՝ ապագայի վրայ չեն խորհիր, և իրենց թէ՛ հարստութիւնը, թէ՛ բարի համբաւն և թէ՛ ճաշակը կը փճացնեն, անոնց ըստ բաւականի չխնայելով: Մինչդեռ ողջամիտ անձինք այդ երկու ժամանակներն իրարու կը միացնեն, ներկան կը վայելեն և ապագան բնաւ չեն անտեսեր:

Ժամանակը գործածել գիտնալն ալ պարտականութիւն մըն է, աղջիկս: Մենք ինչպէս կը գործածենք զայն ընդհանրապէս: Քիչ անձինք կան անոր բուն արժէքը ճանչցող: «Ձեր բոլոր ժամերուն հաշիւը գիտցէք, կ'ըսէ հին իմաստասէր մը, որպէս զի ներկայէն օգուտ քաղելով՝ քիչ պէտք ունենաք ապագային»:

Ժամանակն արագութեամբ կ'անցնի, ուս-

տի, ապրիլ սորվէ, այսինքն զայն օգտակար կերպով գործածել:

Կեանքը սնտաի յոյսերով կը սպառի, եթէ բախտի հետամուտ ըլլանք, կամ եթէ անոր սպասենք: Ամէն մարդ կը զգայ իւր ապրելու եղանակին ունայնութիւնը, միշտ բազմազրադ՝ բայց առանց երբեք արդիւնաւոր ըլլալու:

Միտքդ դիր որ կեանքը ժամանակի տեւողութեան մէջ չէ, այլ անոր գործածութեան եղանակին մէջ: Խորհէ՛ թէ միտք մ'ունիս մշակելու և ճշմարտութեամբ սնուցանելու. սիրտ մ'ունիս մաքրելու և ուղղելու և կրօնական պարտաւորութիւն մը՝ կատարելու համար:

Որովհետեւ առաջին տարիները թանկագին են, ջանաս, աղջիկս, օգտակարապէս գործածել զանոնք: Այն միջոցին որ բարուց տպաւորութիւնը դիւրաւ կը կատարուի, յիշողութիւնդ պատուական բաներով զարդարէ. միտքդ դիր որ բոլոր կեանքիդ մթերքը կը համբարես: Յիշողութիւնը գործածութեամբ կը կազմուի և կ'ընդլայնի:

Հետաքրքրութեան զգացումդ մի մարեր երբեք. միայն թէ պէտք է լաւ առաջնորդել և բարի նիւթ տալ անոր: Հետաքրքրութիւնն սկզբնական ծանօթութիւն մըն է, որ ճշմարտութեան ճամբուն մէջ աւելի շատ և աւելի շուտ յառաջ կը մղէ զքեզ. բնութեան մէկ հակամիտութիւնն է, որ կրթութեան

ընդ առաջ կ'երթայ. պէտք չէ դայն կասեցընել անգործութեամբ և թուլութեամբ:

Լաւագոյն է որ դեռատի աղջիկներն գրական գիտութիւններով գրադին: Յունաց և Հռովմայեցւոյ պատմութիւններն հոգին կը բարձրացնեն և իրենց պարունակած մեծագործութիւններով արիութիւնը կը հրահանգեն: Ասոնցմէ դատ իւր Ազգային պատմութիւնն ալ չգիտնալը ներելի չէ: Չեմ պարտաւեր նաեւ իմաստասիրութեան ուսումը, նորը մանաւանդ, եթէ կարող ես: Այդ ուսումը մտքիդ մէջ ճշտութիւն կը հաստատէ, գաղափարներդ կ'որոշէ և ուղիղ խորհիլ կը սորվեցնէ: Բարոյագիտութիւնը նաեւ շատ կարեւոր կը նկատեմ: Արիւնդի, Պլինիոսի և ասոնց նման մեծ մարդերու երկասիրութիւնները կարգալով՝ առաքինութեան յօժարութիւն կը ստանանք և անզգալարար այնպիսի տպաւորութիւն մը կ'ունենանք որ մեր բարուց կը նպաստէ:

Մոլութեանց հակամիտութիւնն առաքինութեանց բազմաթիւ օրինակներով կ'ուղղուի և հազուադիւր է պատահիլ ի բնէ չար անձի մը որ այսպիսի ընթերցումներէ ախորժի: Մարդիկ չեն ախորժիր տեսնել այն բանն որ զիրենք միշտ կ'ամբաստանէ և կը դատապարտէ:

Լեզուագիտութեան գալով, թէպէտեւ կին մը պարտի իւր մայրենի լեզուն խօսելով բաւականանալ, այլ սակայն օտար լեզուաց ուսման ալ չեմ հակառակիր, եթէ գիրքն ու կարողութիւնը կը ներեն:

Բանաստեղծութիւնը կրնայ անպատեհու-

թիւններ ունենալ, այսու հանդերձ կը ցաւիմ Պոռնէյի և այլոց գեղեցիկ ողբերգութեանց ընթերցումն ալ արգիլել։ Բայց շատ անգամ ատոնց լաւագոյններն իսկ առաքինութեան դասեր տալով հանդերձ, մոլութեան տալաւորութիւնն ալ կը թողուն։

Իսկ սիրալէպերու ընթերցումն աւելի եւս փնտսակար է, չեմ բաղձար որ շատ գործածուի, մտքին մէջ կրակ կը թափեն անոնք։ Վէպը երբեք իրականէն առնուած չըլլալով, երեւակայութիւնը կը բորբոքէ, պարկեշտութիւնը կը տկարացնէ, սրտին մէջ յուզմունք յառաջ կը բերէ, և, դեռատի աղջիկ մը սրբան նուաղ տրամագրութիւն ալ ունենայ սիրոյ, իւր հակամիտութիւնը կը փութացնէ։ Պէտք չէ երբեք սիրոյ հրապոյրն և ոչ ալ պատրանքն աւելցնել։ Սրբան որ քաղցրանայ, այնքան համեստ է և այնքան ալ վրտանգաւոր։

Այսուհանդերձ, չեմ ուզեր վիպասանութիւնները բոլորովին արգիլել. ամէն արգելք ազատութիւնը կը վիրաւորէ և բաղձանքը կը գրգռէ։ Բայց վարժելու է կարելի եղածին չափ ստոյգ բաներ կարգալ, որոնք միտքը կը զարգարեն և սիրտը կը զօրացնեն։ Նաեւ կարելի եղածին չափ զգուշանալու է այնպիսիներէն որոնք դժուարաջինջ տալաւորութիւններ կը թողուն։

Արտաքոյ կարգի գիտութեանց համար ունեցած փափաքդ չափաւորէ։ Վասն զի, անոնք ալ փնտսակար են և ընդհանրապէս հպարտութիւն կը բերեն և հոգւոյն զօրութիւնը կը թուլացնեն։

Եթէ սակայն ընդարձակ, կենդանի և զործօն երեւակայութիւն մ'ունիա և այնպիսի հետաքրքրութիւն մը՝ զոր բան մը չի կրնար յագեցնել, լաւագոյն է այդ տրամադրութիւնները գիտութիւններով զրազեցնել, քան թէ թողուլ որ անոնք կիրքերու նպաստեն. բայց միտքդ գիր որ դեռատի աղջիկներն ինչպէս որ մոլութեանց՝ գրեթէ նոյնպէս ալ գիտութեանց դէմ պարտին փափուկ համեստութիւն մ'ունենալ:

Ուտար, իմաստակութեան դէմ ինքզինքդ պաշտպանէ. անպէտ՝ ինչպէս նաեւ կարողութենէդ վեր գիտութիւններու հետամուտ րլլալով մի գրօնուր: Մեր հոգին շատ աւելի վայելելու բան ունի քան թէ ճանչնալու: Մենք մեր բարեկեցութեան յատուկ և պիտանի հմտութիւններն ունինք. բայց չենք ուզեր անոնցմով բաւականանալ, ընդհակառակն այնպիսի ճշմարտութիւններ կը հետապնդենք որոնք մեզի համար պատրաստուած չեն:

Մեր կարողութենէն վեր եղող բաներն հետազօտելու ձեռնարկելէ առաջ, հարկ է գիտնալ թէ ինչ լայնութիւն ունի մեր հրմտութիւնն և թէ ինչ կանոն պէտք է ունենալ մեր համոզումը ճշդելու համար. պէտք է կարծիքը ծանօթութենէ զանազանել գիտնալ և բան մը մեզ մութ երեւցած ատեն կասկածելու՝ մեր խելքը չհասած բանն անգիտանալու արիութիւնն ունենալ:

Մտքի յանդգնութիւնը զսպելու և անոր վստահութիւնը չափաւորելու համար, խորհինք թէ ամէն տեսակ ծանօթութեանց երկու սկզբունքը՝ բանականութիւն և զգայութիւն, անկեղծութենէ զուրկ են և զմեզ կը խաբեն: Զգայութիւնն յանկարծակիի կը բերէ զբանականութիւն, իսկ բանականութիւնն իւր կարգին՝ կը խաբէ զայն: Ահաւասիկ մեր երկու առաջնորդներն, որոնք երկուքն ալ կրնան զմեզ մոլորեցնել:

Այս խորհրդածութիւնք վերացեալ գիտութիւններէ կը յափրացնեն. ուստի, մեր ժամանակն օգտակար ծանօթութիւններ ստանալու գործածենք:

Պէտք է որ դեռատի աղջիկ մը հլութիւն ունենայ. ինքն իւր վրայ քիչ վստահանայ. բայց այսու հանդերձ պէտք չէ որ այդ հլութիւնը շատ հեռու մղէ: Արօնքի վերաբերեալ խնդիրներու մասին պէտք է հեղինակութեանց առջեւ խոնարհիլ. բայց, ուրիշ ամէն նիւթոյ մասին բանականութեան և իրականութեան հեղինակութիւնները միայն ընդունիլ: Հլութիւնը չափազանցելով, բանականութեան իրաւունքէն կտրած կ'ըլլաս, այլ եւս քու յատուկ խելամտութիւնդ չես գործածեր, որն որ կը տկարանայ: Քու անձնական գաղափարներդ ուրիշներու գաղափարներուն մէջ փակելով, անոնց շատ նեղ սահման մը տուած կ'ըլլաս: Մարդոց վկայութիւնն այնքան միայն արժէք կրնայ ունենալ որքան որ անոնք հաւաստի եղած են,

իրողութիւններէ փորձառութիւն ստանալով, ճշմարտութեան դէմ կանխադրաւութիւն չկայ երբեք, նա ամէն անձի համար է և ամէն ժամանակի կը վերաբերի:

Մէկ խօսքով, մեծ մարդ մըն ալ կ'ըսէ. «Քրիստոնեայ ըլլալու համար պէտք է կոյր զկուրայն հաւատալ, և իմաստուն ըլլալու համար պէտք է յայտ յանդիման տեսնել»:

*
* * *

Ջանա՛ միտքդ կրթել և դայն յիշողութեանէդ աւելի գործածել: Մեր գլուխն օտար դադափարներով կը լեցնենք և մեր ունեցածէն բնաւ օգուտ չենք քաղեր: Մեր յիշողութիւնը պատմութիւններով և իրողութիւններով ծանրաբեռնելով՝ կը կարծենք թէ շատ կը յառաջագիմենք. այլ սակայն այս եղանակը շատ չօգներ մտքի կատարելութեան: Պէտք է խորհելու վարժիլ. միտքը կրթութեամբ կ'ընդլայնի և կը զարգանայ, բայց դայն գործածողները քիչ են: Խորհիլ դիտնալն ա՛յնպիսի տաղանդ մըն է որ մեր քով կը հանգչի:

Պատմական դէպքեր և իմաստասէրներու կարծիքներ չեն կրնար տաղնապեցնող դրժբաղղութեան մը դէմ զքեզ պաշտպանել. ատոնցմով պիտի չկարենաս ինքզինքդ աւելի զօրաւոր զգալ: Երբոր վիշտ մ'ունենաս, Սենեկայի կամ Նպիկատոսի պիտի դիմես. բայց միթէ անո՞նց ողջմտութեան կ'իյնայ զքեզ մխիթարել, թէ քուկդ սլարտի այդ հոգն ստանձնել: Քու սեփական ինչքդ գոր-

ծածէ . խաղաղութեան ժամանակ պաշար
համարել , քեզի սպասող նեղութեան ժամա-
նակին համար : Քու սեփական ողջմտութիւնդ
աւելի մեծ օգնութիւն պիտի կարենայ մա-
տուցանել քեզի , քան թէ ուրիշներունը :

Եթէ կարող ըլլաս երեւակայութիւնդ կա-
նոնաւորել և զայն ճշմարտութեան և ողջմտու-
թեան հպատակեցնել , մեծ նախապատրաս-
տութիւն մը կ'ըլլայ այդ քու կատարելու-
թեանդ և երջանկութեանդ համար :

Կանայք առհասարակ իրենց երեւակայու-
թեամբ կը կառավարուին . և որովհետեւ
երբեք հաստատուն բանով մը չեն զբաղեցներ
զիրենք , և որովհետեւ անոնք իրենց կեանքի
ընթացքին մէջ ո՛չ իրենց ինչքն հոգալու և
ո՛չ ալ իրենց գործերը վարելու պաշտօնն
ունին , ուստի մի միայն իրենց հաճոյքներուն
անձնատուր կ'ըլլան : Հանդէսներ , զգեստներ ,
վիպասանութիւններ և զանազան զգացում-
ներ , ամէնքն ալ երեւակայութեան իշխա-
նութեան կը վերաբերին :

Քիտեմ թէ երեւակայութիւնդ կանոնա-
ւորելով հաճոյքներդ կը պակսեցնես , վասն
զի ինքն է անոնց աղբիւրն և թէ դարձեալ
ինքն է որ ախորժելի բաներու կու տայ հրա-
պոյր և պատրանք որք անոնց բոլոր հաճոյքը
կը կազմեն . բայց երեւակայութիւնն՝ իւր
յօրինած մէկ հաճոյքին փոխարէն ի՞նչ չարիք
չի հասցներ քեզի : Ըշմարտութեան և քու մէջ
տեղն է միշտ . և ուր որ երեւակայութիւնը
կ'իշխէ , հոն ողջմտութիւնը չի համարձակիր
երեւնալու : Մենք իրեն հաճոյ երեւցած կեր-
պով միայն կը գործենք և իւր կառավարած

անձերը գիտեն թէ նա ինչ վնաս կը պատճառէ: Իրեն հետ նպաստաւոր դաշնադրութիւն մը՝ ըրած կ'ըլլայինք եթէ իւր հաճոյքներն իրեն թողուինք, այն պայմանաւ որ իւր վիշտերն ալ բնաւ չի զգացնէր մեզ: Արջապէս, բան մը այնքան հակառակ չէ երջանկութեան, ո՛րքան փափուկ, կենդանի և շափազանց վառվռուն երեւակայութիւն մը:

Իրերու վրայ ճշգրիտ գաղափար մ'ունեցիր, բնաւ առհասարակ ժողովրդեան պէս մի՛ գատեր. երբեք կարծիքներու տեղի մի՛ տար և մանկութեան նախապաշարումները թօթափէ:

Երբոր վիշտ մ'ունենաս, հետեւեալ կերպով վարուէ. ես այդ եղանակաւ մխիթարուած եմ: Յաւիդ պատճառը քննէ. զայն շրջապատող բոլոր պատրանքն և երեւակայութեան բոլոր յաւելուածներն անկէ հեռացուր, և պիտի տեսնես թէ շատ անգամ նա ծանրաւ կշիռ բան մը չէ և թէ շատ զեղչելու բան կայ անոր մէջ: Իրերն իրենց բուն արժէքին համեմատ գնահատէ: Շատ աւելի պատճառ ունինք արանջելու սխալ կարծիքներէ քան թէ բախտէն. վասն զի շատ անգամ իրերը չեն որ զմեզ կը վիրաւորեն, այլ անոնց վրայ մեր ունեցած կարծիքը:

Երջանիկ ըլլալու համար պէտք է ողջմտութեամբ խորհիլ: Անծ յարգանք կը պարտինք հասարակաց կարծիքներուն, երբոր անոնք կրօնքի կը վերաբերին. բայց բարոյականութիւն և կեանքի երջանկութիւն կոչուած բանին նկատմամբ ժողովրդէն շատ տարբեր կերպով խորհիլ պէտք է: Ժողովուրդ կ'ան-

ուանեմ այն ամէնքն որ ստորին և հասարակ
կերպով կը խորհին և այսպիսիներ շատ են:
Աշխարհք մի միայն բախտի և վարկի վրայ կը
խօսի. «Ձեր ճամբան դացէ՛ք» կ'ըսեն միայն,
«Յառաջանալու փութացէ՛ք». իսկ իմաստու-
թիւնը կ'ըսէ. «Պարզ բաներու իջէ՛ք, աննշան՝
բայց խաղաղ կեանք մ'ընտրեցէ՛ք ձեզի .
աղմկէն պահուըտեցէ՛ք, ամբոխէն հեռու
փախէ՛ք»: Առաքինութեան բոլոր վարձքն
համբաւի մէջ չէ. այլ քու խղճիդ վկայութեան
մէջ: Միթէ մեծ առաքինութիւն մը չի՞ կրնար
դքեզ մխիթարել քիչ մը փառքի կորստին
վրայ:

Աղջիկս, սորվէ որ ամէնէն մեծ գիտու-
թիւնն ինքն իրեն վերաբերել գիտնալն է:
Հին իմաստասէր մը կ'ըսէր. «Սորվեցայ իմ
բարեկամս ըլլալ, ուստի երբեք միայնակ պի-
տի չմնամ»:

Պէտք է որ միջոցներ հոգաս կեանքի վիշ-
տերուն դէմ և փոխարէններ՝ այն շահերուն
համար որոնց վրայ յոյս դրած կը սպասէիր:
Դու քու մէջդ քեզի առանձնարան մը, ա-
պաստանարան մ'ապահովէ. այն ատեն միշտ
պիտի կարենաս քեզի դառնալ և զքեզ գտնել:
Աշխարհ՝ քեզի համար նուազ կարեւոր ըլլա-
լով, քիչ պիտի տիրէ քու վրայ: Երբոր հաս-
տատ յօժարութիւններով դու քեզի չես կա-
պուիր, ամէն բանի կը կապուիս:

Առանձնութեան սովորէ՛. բան մ'անկէ ա-
ւելի օգտակար և աւելի կարեւոր ալ չէ,

զգալի իրերու մեր վրայ ըրած տպաւորութիւնը մեղմացնելու համար: Ուստի, պէտք է երբեմն աշխարհէ քաշուիլ, մեկուսանալ:

Որուան մէջ եթէ կարելի է, քանի մը ժամ ունեցիր կարգալու և խորհրդածութիւններդ դործածելու համար: «Խորհրդածութիւնն հոգւոյն աչքն է, կ'ըսէ Եկեղեցւոյ Հայր մը, որմէ ներս կը թափանցեն լոյս և ճշմարտութիւն»։ «Առանձնութեան մէջ պիտի տանիմ զինքը, կ'ըսէ Խմաստութիւնն, և հոն իւր սրտին պիտի խօսիմ»։ Հոն է որ ճշմարտութիւնն իւր դասերը կու տայ. հոն կանխակալ կարծիքները կ'անհետանան. հոն նախապաշարումը կը սկարանայ և հոն կարծիքն՝ որ ամէն բան կը կառավարէ, կը սկսի իւր իրաւունքը կորսնցնել:

Երբոր ակնարկ մը նետենք կեանքի անօգտութեան և ունայնութեան վրայ, կը ստիպուինք ըսել Պլինիոսի հետ. «Լաւագոյն է կեանքն անցնել բան մը չընելով՝ քան թէ ոչինչ բաներ ընելով»։

Արդէն ըսի քեզի, աղջիկս, երջանկութիւնն հոգւոյ խաղաղութեան մէջ կը կայանայ: Առանց հոգեկան առողջութեան պիտի չկարենաս հոգւոյն հաճոյքները վայելել. ամէն բան գրեթէ հաճոյք է առողջ հոգւոյ մը համար:

Հանգիստ ապրելու համար սա կանոններու հետեւելու է. հաճելի բաներու բոլորովին անձնատուր չըլլալ. ապա զեղչել պարտաւորուելու վախով մարդոցմէ շատ բան չսպասել և ինքն իւր անձին առաջին բարեկամն ըլլալ: Առանձնութիւնն ալ հանգիստը

կ'ապահովէ և բարեկամ է իմաստութեան .
հետեւաբար, մեր ներսը կը բնակին խա-
ղաղութիւն և ճշմարտութիւն:

Բարձր ընկերութենէ կարելի եղածին չափ
հեռու կեցիր. վասն զի հոն շատ ապահո-
վութիւն չկայ. որ և իցէ մեղմացուած զգա-
ցում մը հոն միշտ վերստին կը գրգռուի .
անվրէպ շատ անձինք կը գտնուին հոն որ
անկարգութեան կը նպաստեն և որքան որ
աշխարհի մօտենանք, այնքան ալ կիրքերու
իշխանութիւնը կ'աւելնայ:

Գժուարին է դիմադրել մոլութեան բռնա-
կալութեան որ իւր սիրած ընկերներուն միա-
ցած կու գայ և վերջապէս, աւելի տկար,
նուազ համեստ և աւելի անիրաւ կը դառ-
նանք, մարդոց մէջ գտնուած բլլալնուս
պատճառաւ: Աշխարհ իւր թոյնը կը հեղու-
փափուկ հոգիներու մէջ: Ասկէ դատ, պէտք
է բոլոր ճամբաները գոցել կիրքերու դէմ .
աւելի դիւրին է անոնցմէ զգուշանալ, քան
թէ անոնց յաղթել, և, եթէ հազիւ զգալի
եղած տառնին զանոնք ի բաց վանելու բա-
րեքաղութիւնն ունենանք, անոնք իրենց
բնակութեան փոխարէնը լիովին հատուցա-
նել կու տան:

Արդարեւ կարելի չէ բնութեան առաջին
շարժմունքը մերժել. բայց շատ անգամ ալ
նա իւր իրաւունքը կը չափազանցէ. և, երբ
որ խելքդ գլուխդ գայ, այն ատեն զղջալու
շատ պատճառներ կը գտնես:

Պէտք է հնարքներ գտնել և վատթարա-
գոյն իրերն աչքի առջեւ ունենալ: Ուստի,
զօրութիւնդ և արիութիւնդ չափէ և զայս

ընելու համար, քեզի կասկածելի երեւցած բաները միշտ գէշի տեղ հաշուէ։ Արիւթեամբ սպասէ դժբաղդութեան որ կրնայ քեզի պատահիլ, մերկագէմ գիտէ զայն, իւր բոլոր ամենասոսկալի հանդամանքներուն մէջ նկատէ զայն և ինքզինքդ անոր ճնշել մի տար։

Բաղդին դադաթնակէտն հասած, մեծատուն մը իւր հարստութիւնը կը ցուցնէր մէկ բարեկամին. արկղիկ մը մատնանիչ ընելով՝ կ'ըսէր անոր. «Հոս է իմ գանձս»։ Բարեկամն ստիպելով զինքն որ զայն իրեն ցոյց տայ, թոյլ տուաւ որ նա այդ արկղիկը բանայ. պատահոտուն հին զգեստ մը միայն պահուած էր հոն։ Բարեկամին զարմանքը նշմարելով՝ մեծատունն ըսաւ անոր. «Երբ որ բաղդը զիս իմ նախկին վիճակիս վերագարձնէ, ես արդէն իսկ պատրաստ եմ»։ Ինչ լաւ հնարք է շատ բան իրրեւ գէշ հաշուել և իրապէս գէշ ելք ունեցած բանի մը հանդուրժելու համար ինքզինք բաւական զօրաւոր զգալ։

Երբ պատահի որ բանի մը շատ փափաքիս, նախ և առաջ այդ փափաքած բանդ քննէ, լաւ գիտէ այն ամէն բարիքները զորս նա քեզի կը խոստանայ և այն ամէն չարիքներն որք կրնան անոր հետեւիլ, և Որատիոսի խօսքն յիշէ. «Հաճոյքն առջեւէն կը քայլէ և իւր հետեւորդները մեղմէ կը ծածկէ»։

Հազիւ թէ փափաքելէ դադրիս, վախերդ ալ անմիջապէս պիտի դադրին։ Հաւատաս որ իմաստունն երջանկութեան հետամուտ չըլլար, այլ զայն ինքն իրեն կը մատուցանէ։

Պէտք է որ նա քու ձեռակերտդ ըլլայ՝ վասն զի նա քու ձեռքդ է արդէն: Խորհէ՛ թէ քիչ բան հարկ է կեանքի պէտքերուն համար, մինչդեռ կարծիքի կամ երեւա- կայութեան պէտքերը գոհացնելու համար շատ աւելին հարկաւոր է. թէ լաւագոյն է որ բաղձանքներդ հարստութեանդ համեմա- տես, քան թէ հարստութիւնդ բաղձանքներ- բուդ:

Եթէ պատիւներ և հարստութիւններ կա- րենային դմեզ յագեցնել, ատոնցմէ առա- տապէս շահելու պէտք պիտի ունենայինք՝ բայց ընդ հակառակն, որքան որ անոնց տիրանանք այնքան աւելի անոնց կը ծա- րաւինք: Ով որ չափէն աւելի կը բաղձայ՝ չափէն աւելի աղքատ է:

Դեռատի աղջիկներն յուսով կ'օրօրին: Պ. տը Լա Ռօշֆուքօ կ'ըսէ թէ «նա հաճե- լի ճանապարհէ մը կ'առաջնորդէ մեզի մին- չեւ կեանքի վախճանը»: Մեր կեանքն յոյժ- կարճ պիտի ըլլար, եթէ յոյսը քիչ մը տե- ւողութիւն չտար անոր: Միխիթարական ըզ- գացում մըն է այն, որ սակայն կրնայ նաեւ վտանգաւոր ըլլալ, քանի որ շատ անգամ ալ սխալ հաշիւներ կը պատրաստէ քեզի: Յուսոյ գործած չարիքներուն փոքրագոյնն այն է որ, շատ անգամ մարդ իւր ունեցածը կը կորսնցնէ, բաղձացած բանին սպասելով:

*
* *

Մեր անձնասիրութիւնն զմեզ մեր աչքէն- կը ծածկէ և մեր բոլոր թերութիւնները մեզի-

պակաս կը ցուցնէ։ Անոնց հետ այնպէս կ'ապրինք, ինչպէս որ կ'ապրինք այն անուշահոտութիւններու հետ զորս մեր վրայ կը կրենք. այլեւս մենք չենք զգար զանոնք. ուրիշներն անհանգիստ կ'ըլլան անոնցմէ։ Ուստի, այդ թերութիւններն իրենց ճշգրիտ տեսակէտէն դիտած ըլլալու համար, պէտք է որ ուրիշներու վրայ դիտենք զանոնք։

Քու թերութիւններդ ալ այն աչքերով դիտէ՝ որոնցմով ուրիշներունը կը դիտես. և մի թուլանար այս կանոնի մէջ, վասն զի նա արդարասիրութեան պիտի վարժեցրնէ զքեզ։ Բնաւորութիւնդ քննէ և թերութիւններէդ օգուտ քաղէ. վասն զի կարելի չէ որ անոնցմէ մին քանի մ'առաքինութեանց հետ կապակցութիւն չունենայ և անոնց չի նպաստէ։ Բարոյականի նպատակ կը բնութիւնը կործանել չէ, այլ զայն կատարելագործել։ Նիթէ հպարտ ես, ինքզինքդ քու սեռիդ յատուկ տկարութիւններէ վեր բարձրացնելու, նուստացնող թերութիւններէ զգուշանալու գործածէ այդ կիրքդ։ Սրտի իւրաքանչիւր անկարգութեան ցաւ մը և ամօթ մը կցուած են, որոնք զայն լքանելու կը նպաստեն քեզի։ Նիթէ երկչոտ ես, խոհեմութեան վերածէ այդ տկարութիւնը. թող նա ինքզինքդ վտանգի ենթարկելէ արդիւն չգրէ։ Նիթէ վատնող ես և կամ միակերպ բաշխել կը սիրես, դիւրին է շոյլութիւնն առատաձեռնութեան փոխելը ընտրութեամբ և պատեհ առթիւ բաշխէ. չքաւորներն ալ անտես մ'ըներ. աղքատները խնամէ. պէտք ունեցողին փոխ տուր, բայց

այնպիսիներուն տուր որոնք չեն կարող հասուցանել. այդ կերպով զգացմանդ տեղի տուած կ'ըլլաս և բարերարութիւններ կը գործես: Զկայ տկարութիւն մը զոր՝ եթէ կամենաս, առաքինութիւնը չկարենայ բարւոյ ծառայեցնել:

Այն վիշտերու մէջ որոնք քեզի կը պատահին և արժանիքիդ նուազութիւնը քեզի կը զգացնեն, փոխանակ զայրանալու և քու անձիդ վրայ ունեցած կարծիքդ և համարումդ իբր թէ քեզի եղած անիրաւութեան դէմ հանելու, խորհէ՛ թէ այդ վշտիդ պատճառ եղողները կրնան զքեզ քեզմէ աւելի լաւ դատել. թէ պարտիս յաւէտ անոնց հաստատ քան թէ անձնասիրութեան, որ շողոքորթ մըն է միայն. թէ քեզի վերաբերեալ բանի մը նկատմամբ, թշնամիդ քեզմէ աւելի մօտ է ճշմարտութեան. և թէ, այնքան միայն արժանիք կը պարտիս տեսնել քու վրայ՝ որքան որ ունիս ուրիշներու աչքին առջեւ: Մարդիկ առհասարակ իրենց անձին վրայ մեծ համարում մ'ունենալու շատ հակամէտ են. և իրենք իրենց շատ մօտ են զիրենք դատելու համար:

Ահաւասիկ, աղջիկս, ընդհանուր կանոններ, մտքի թերութիւններուն յաղթելու համար. բայց քու ուշադրութեանդ գլխաւոր առարկան պարտի ըլլալ սիրտդ և պէտք է որ ջանաս անոր զգացմունքը կատարելագործել. վասն զի մի միայն սրտիդ միջոցաւ

կրնաս ապահով և տեւական առաքինութիւն ունենալ. նա է որ զքեզ ճշտիւ կը նկարագրէ : Անոր տիրանալու համար սա կանոնը պահէ : Երբոր զգաս թէ խիստ և զօրաւոր կիրք մը զքեզ կը յուզէ, քիչ մը ժամանակ պահանջէ զգացումէդ և տկարութեանդ հետ միարանէ : Եթէ ուղես, առանց վայրկեան մ'անոր անսալու, ամէն ինչ ողջմտութեանդ և պարտաւորութիւններուդ զոհել, վախ կայ որ կիրքը կը զայրանայ և շատ աւելի կը զօրանայ : Իշխանութեան մը ներքեւ ես, պէտք է որ ճարպիկութեամբ գործածես զայն. և այսպէս վարուելով՝ յուսացածէդ աւելի պիտի օգտուիս. և նոյն իսկ կիրքերուդ մէջ ապահով դարմաններ պիտի գտնես : Եթէ ատելութիւն է այն, խելամուտ պիտի ըլլաս թէ այնքան իրաւունք չունիս ատելու և ոչ ալ վրէժ լուծելու : Իսկ եթէ դժբաղդարար անոր հակառակն եղող զգացումն է որ կը դրաւէ զքեզ, չկայ բնաւ կիրք մը որ ինքն իրեն դէմ աւելի ապահով դարմաններ հայթայթէ քեզի :

Եթէ սիրտդ սէրէն բռնուելու դժբաղդութիւնն ունենայ, ահաւասիկ այդ հիւանդութեան ընթացքը կասեցնելու դարմաններ : Խորհէ թէ այս հաճոյքն ո՛չ հաստատուն է և ո՛չ հաւատարիմ. կը լքանէ զքեզ, և, եթէ մի միայն այդ չարիքն հասցնէ քեզի, այդքանն իսկ բաւական է : Տարփանաց մէջ, հոգին առարկայ մը կ'առաջադրէ. բաղձանքով և կամ հեշտութեամբ աւելի ևս սերտիւ կապուած է անոր որքան չէ իւր էութեան. իւր բոլոր բարիքն անոր ստացման կ'ընծայէ :

և իւր բոլոր չարիքն անոր կորստեան: Այլ սակայն, այս կարծեցեալ ստացուածքն, այս հոգւոյն ընտրութեան ստացուածքն, ո՛չ հաստատուն է և ո՛չ տեւական. ուրիշներէ կախում ունի, քեզմէ կախում ունի և դու չես կրնար ո՛չ ուրիշներու և ո՛չ իսկ քեզի համար երաշխաւորել:

Սէրն, ի սկզբան ծաղիկներ միայն կ'ընծայէ քեզի և վերահաս վտանգը քեզմէ կը ծածկէ: Կը խարէ դքեզ. միշտ այնպիսի կերպարանք մը կը ստանայ որ իրենը չէ. սիրտն, անոր միաբանած՝ դիտէ իւր հակամիտութիւնը քեզմէ ծածկել, վախնալով որ ողջմտութիւնն և համեստութիւնը կը տադնապեցնէ: Պարզ դրօսանք մըն է այդ, միտքն է որ զմեզ կը յուզէ. վերջապէս, մինչեւ որ սէրը տիրապետէ, գրեթէ միշտ անծանօթ է:

Հաղիւ թէ զգաս զայն, փախի՛ր, սրտիդ տրտունջները մի՛ լսեր երբեք. սովորական ջանքով հոգիէդ չի բաժնուիր. նա չափազանց համախոհութիւն ունի մեր սրտին հետ. ա՛յն ինչ վրադ յարձակի, ամէն բան իրեն համար քեզի դէմ է և բան մը չի կրնար սիրոյ դէմ քեզի ծառայել: Ուղղամիտ կնոջ մը համար ամենադառն կացութիւնն է այն, ո՛ւր բան մը քեզի չօգնէր, ո՛ւր ինքզինքդ միայն հանդիսատես ունիս. պէտք է որ անդադար արիութիւնը զօրացնես: Միտքդ դի՛ր որ եթէ այդ մասին թուլանաս, զայն շատ աւելի ողորմելի կերպով գործածած պիտի ըլլաս:

Տարփանքի ցաւալի հետեւանքներուն վրայ խորհէ. անվրէպ շատ օրինակներ պիտի գտնես ուսանելու համար. բայց մենք շատ անգամ

ալ այդ մոլորութենէն կ'ազատինք առանց կատարելապէս բժշկուելու: Համբէ՛, եթէ կարելի է, այն շարիքները զորս տարփանքը կրնայ հասցնել. ողջմտութիւնը կը խտրէ. հոգւոյն և զգայարանաց մէջ խռովութիւն կը ձգէ. ամօթն և նուաստութիւնը շատ անգամ սիրոյ հետեւելուն պատճառաւ, անմեղութեան ծաղիկը կը կորդէ. առաքինութիւնը կը դղրդեցնէ և բարի համբաւը կը նսեմացնէ: Բան մը զքեզ այնքան շանարդեր և այնքան զքեզքու աչքիդ ստորին չի ցուցներ որքան տարփանքը: Ողջմտութիւնդ միայն կրնայ աստիճանդ պահել տալ քեզի: Գժբաղդութիւն մը պաշտպանելու՝ քան թէ անկէ զգուշանալու համար իւր արիութեան կարօտ ըլլալը՝ շատ աւելի ցաւալի է. մինչդեռ անոր վերաբերեալ պարտաւորութիւնը կատարելու հաճոյքն զքեզ կը մխիթարէ. բայց մի՛ պարծենար երբեք, վախճանալով որ չընկճիս: Խորհէ՛ թէ թշնամիդ քեզի հետ կը կրես և այնպիսի ընթացք մը բռնէ որ քու անձիդ համար քեզի երաշխաւոր ըլլայ:

Դիւրայոյդ հանդէսներէ և տարփական ներկայացումներէ հեռու կեցիր: Ինչ որ բնաւ չենք ուղեր զգալ, բնաւ պէտք չէ որ տեսնենք: Նրաժշտութիւնն և բանաստեղծութիւնն ալ յաւէտ հեշտութեան կը վերաբերին: Իրական բաներ կարգա՛ որոնք միտքը կը զօրացնեն:

Նրեւակայութեանդ հետ հաղորդակցութիւն մ'ունենար երբեք. նա տարփանքն իւր բոլոր յանկուցիչ գեղեցկութիւններովը կը ներկայացնէ քեզի: Նրեւակայութենէն

անցնող ամէն բան հրապուրանք է և ցնորք. և եթէ իրականութեան դառնալու համար զայն լքանես, շատ բան կը կորսնցնես: Ս. Օգոստինոս կը նկարագրէ մեզի թէ ինքն ինչ վիճակ ունեցած է, սէրէ և զուարճութիւններէ հրաժարիլ ուղեւով. կ'ըսէ թէ իւր սիրոյն առարկան հիանալի կերպարանքով մ'իրեն կ'երեւար. իւր սրտին մէջ զգացած բանին վրայ այնքան յուզիչ նկարագրութիւն մը կ'ընէ որ, կարելի չէ զայն կարգալ առանց զգածուելու. հեշտութեան նկարագրութիւններու վրայէն թեթեւ կերպով պէտք է անցնիլ, վասն զի վտանգաւոր են անոնք այն միջոցին որ մարդ կը ջանայ ինքն իրեն գիմագրել: Ինքն իւր վրայ շատ խորհրդագածելով՝ տարփանքը կ'աւելնայ. մոռացումը միակ զգուշութիւնն է անոր դէմ: Պէտք է որ լրջութեամբ հաշիւ տեսնես անձիդ հետ և դու քեզի ըսես. « Ի՞նչ ընել կ'ուզեմ արդեօք այն զգացումն որ կը գրաւէ զիս: Միթէ այս ինչ և այն ինչ դժբաղդութիւնք պատրաստ չե՞ն ինձ համար, եթէ անոր տեղի տալու տկարութիւնն ունենամ »:

Թշնամիէդ, մանաւանդ թէ անոր յատուկ բնութենէն զօրութիւն և օգնութիւն անոր բերոր կամենաս զինքը բնաւ չի գգուել, այն ատեն ինք քեզի կ'օգնէ և զքեզ կը զօրացնէ: Մերժէ՛ այն հաճոյքը զոր իրեն կը պարգեւես. բան մը մի շնորհեր բան մը մի ներեր իրեն և պիտի տեսնես թէ քիչ բան պիտի մնայ իրեն: Այնուհետեւ, այլեւս անոր վրայ մի մտածեր. հաստատամտութեամբ որոշէ անկէ հեռու փախչիլ. հաւա-

տա՛ որ մենք մեր ուզածէն աւելի զօրաւոր ենք: Զբօսանք և պարզ դուարճութիւնք կարեւոր են. բայց պէտք է զգուշանալ այն ամէն տեսակ հաճոյքներէ որոնք սիրտ կը յուզեն:

Միշտ մեր յանցանքները չեն որ մեր կորստեան պատճառ կ'ըլլան, այլ զանոնք գործելէ յետոյ մեր վարուելակերպը: Մեր յանցանքներուն խոնարհարար խոստովանութիւնն՝ ատելութիւնը զինաթափ կ'ընէ և բարկութիւնը կը մեղմացնէ:

Այն կիներն որ իրենց պարտաւորութեան մէջ թերանալու, վայելչութիւնը վիրաւորելու, առաքինութիւնն ու պարկեշտութիւնը վշտացնելու զժրադրութիւնն ունեցած են, խոնարհ կերպարանքով երեւնալու յարգանքը կը պարտին բռնարարուած վայելչութեան և պարկեշտութեան. տեսակ մ'ապաշխարութիւն է այս զոր կը պահանջէ հանրութիւնն որ կը յիշէ յանցանքներդ այն ինչ որ դու զանոնք մոռնաս: Զղջումը կ'ապահովէ զփոփոխութիւն: խափանէ՛ այն բռնածին չարակամութիւնը զոր մարդիկ առ հասարակ ունին. ինքզինքդ դիւր այն տեղն որ իրենց հպարտութիւնը կը սահմանէ քեզի համար: Զքեզ խոնարհ տեսնել կ'ուզեն. երբ որ իրենց կամքը կատարես, այլ եւս քեզմէ պահանջելու բան մը չեն ունենար: Յանցանքը գործելէ յետոյ հպարտանալը, զայն միշտ կը յիշեցնէ և անմոռանալի կ'ընէ:

Անցնինք, աղջիկս, ընկերութեան վերաբերեալ պարտաւորութեանց: Ինչ թուեցաւ թէ, ամէն բանէ առաջ զքեզ հասարակ դաստիարակութենէ և մանկութեան նախապաշարումներէն պէտք էր աղատել, թէ կարեւոր էր քու ողջմտութիւնդ զօրացնել և քեզի իբր նեցուկ ծառայելու համար ուղիղ սկզբունքներ տալ: Խորհեցայ թէ կեանքի անկարգութեանց մեծագոյն մասը սխալ դադափարներէ յառաջ կուգան. թէ սխալ դադափարներն են որ անկարգ զգացումներ կուտան և թէ, երբ միտքը լուսաւորուած չէ, սիրտը միշտ բաց է կիրքերու համար. թէ պէտք է մտքին մէջ ճշմարտութիւններ ունենալ, որոնք սխալ կարծիքներ ստանալէ կը զգուշացնեն զմեզ և թէ պէտք է այնպիսի զգացումներ ունենալ սրտին մէջ որոնք զոց պահեն զայն կիրքերու դէմ:

Երբոր ճշմարտութիւնը ճանչնաս և արդարութիւնը սիրես, այն ատեն բոլոր առաքինութիւնք քեզի համար ապահովութեամբ կ'ըլլան:

Քաղաքային կեանքի առաջին պարտաւորութիւնն ուրիշները մտածելն է: Մի միայն իրենք իրենց համար ապրողներն արհամարհանքի և լքման մէջ կ'իյնան: Երբոր չափէն աւելի ուրիշներէ պահանջող ըլլալ ուզես, վերջապէս բարեկամութիւն, համակրանք, ծառայութիւն, զամէնքն ալ պիտի մերժեն քեզի: Քաղաքային կեանքը փոխադարձ ծառայութեանց առեւտուր մըն է. ով

որ աւելի պատուաւոր է աւելի եւս ծառայութիւն կը ստանձնէ. ուրիշներու երջանկութիւնը մտածելով՝ քուկդ կ'ապահովես. ուստի, այսպէս մտածելն յաջողակութիւն է:

Մի միայն իրենց անձին համար ապրիլն յայտնի երեւցող անձերէ աւելի ատելի բան չկայ: Ծայրահեղ անձնասիրութիւնը մեծամեծ ոճիրներ կը գործէ. քիչ պակասը մուրթիւններ յառաջ կը բերէ. բայց որքան որ քիչ ալ ըլլայ, ընկերութեան վերաբերեալ առաքինութիւններն և շնորհքը կը տկարացնէ:

Կարելի չէ բարեկամութիւն հաստատել այնպիսի անձերու հետ որոնք տիրապետող անձնասիրութիւն մ'ունին և զգալի կ'ընեն զայն. այսու հանդերձ չենք կրնար անձնասիրութենէ բոլորովին հրաժարիլ, քանի որ կեանքի հետ կապ ունինք՝ մեր անձին ալ պիտի կապուինք: Այլ սակայն յաջողակ անձնասիրութիւն մը կայ, որ երբեք ի վնաս ուրիշներու չի գործածուիր:

Մեր նմանները խոնարհեցնելով կը կարծենք թէ զմեզ կը բարձրացնենք. և ահա այս է որ նախանձոտ և չարախօս կ'ընէ զմեզ: Բարութիւնը շատ աւելի արդիւնաբեր է քան թէ չարութիւնը: Բարիք գործէ եթէ կարող ես, ամէնուն վրայ բարի խօսէ և երբեք մէկը խստիւ մի դատեր. այն բարութեան և վեհանձնութեան գործերն յաճախ կրկնուելով՝ վերջապէս մեծ և գեղեցիկ համբաւի մը տէր կ'ընեն զքեզ: Այն ատեն ամէն մարդ զքեզ գովելու, թերու-

թիւններդ պակաս՝ իսկ բարեմասնութիւններդ աւելի գտնելու կը շահաբերբրի։ Պէտք է որ համբաւդ քու առաքինութիւններուդ վրայ հիմնես և ոչ թէ ուրիշներու անարժանաւորութեան վրայ։ Միտքդ դիր թէ բարի յատկութիւններ բանէ մը չեն զրկեր դքեզ և թէ բարի համբաւիդ նուազութիւնը քեզի միայն պարտիս վերագրել։

Զմեզ աւելի դժբաղդ ընող բաներէն մէկն ալ այս է որ մարդոց վրայ չափէն աւելի յոյս կը դնենք. այս է նաեւ մեր անիրաւութեանց ազբիւրը։ Մենք իրենց հետ կը մաքառինք, ոչ թէ այն բանին համար զոր անոնք մեզի կը պարտին և ոչ ալ այն բանին համար զոր մեզի խոստացած են. այլ այն բանին համար զոր իրենցմէ յուսացած ենք։ Մեր յոյսերն իբրեւ իրաւունք կը նկատենք, որով շատ յուսախաբութիւններ կ'ունենանք։

*
* *

Ոչ զոք անխորհրդաբար մի դատեր երբեք, և երբեք զրպարտութիւն մտիկ մ'ըներ. նոյն իսկ առաջին հաւանականութեանց մէկէն մի համոզուիր և երբեք դատապարտելու մ'աճապարեր։ Միտքդ դիր թէ բաներ կան որ հաւանական կը թուին առանց ճշմարիտ ըլլալու, ինչպէս որ շատ բաներ ալ կան որ ճշմարիտ են առանց հաւանական ըլլալու։

Մասնաւոր դատաստաններու մէջ, հարկ է պաշտօնական դատաստաններու արդա-

բութեան հետեւիլ: Գատաւորներն երբեք առանց հարցաքննելու, առանց վկաներ լսելու և զանոնք շահաբքբրուողներու հետ դէմ առ դէմ բերելու՝ իրենց վճիռը չեն արձակեր. բայց մենք առանց պաշտօն ունենալու, համբաւի գատաւոր կը կանգնինք. երբ խընդիրը գատապարտելու վրայ է, ո՞ր և իցէ ապացոյց բաւական կ'ըլլայ և ո՞ր և իցէ իշխանութիւն լաւ կը թուի մեզի: Բնական շարութենէ դրդուած՝ կը կարծենք թէ ուրիշներէ պակսեցուցած բաներնիս մերը կ'ըլլայ: Այս է ահա ատելութեանց և թշնամութեանց պատճառը, վասն զի վերջ ի վերջոյ ամէն բան կ'իմացուի:

Ուստի, աղջիկս, արդար եղիր գատաւորաններուդ մէջ: Ինչ արդարութիւն որ ընես ուրիշներու, անոնք ալ ճիշդ մի և նոյնը քեզի պիտի հատուցանեն: Կ'ուզե՞ս որ լաւ խորհին և լաւ խօսին քու վրայ, մէկու մը վրայ գէշ մի խօսիր երբեք:

*
* *

Պատուաւորութիւնն՝ որ ընկերսիրութեան մէկ նմանութիւնն է, ընկերութեան վերաբերեալ առաքինութիւններէն ալ մէկն է. զքեզ ուրիշներէ վեր կը դասէ, երբոր դու զայն իրենցմէ աւելի բարձր աստիճանով ունենաս. բայց պէտք է գիտնալ որ նա մի միայն ի վնաս անձնասիրութեան կը գործածուի և կը պաշտպանուի: Պատուաւորութիւնը միշտ քեզմէ կը կորզէ և ուրիշներու կը նպաստէ. ընկերութեան մեծ

կապերէն մէկն՝ և այն միակ յատկութիւնն է որ կենսակցութեան մէջ վստահութիւն և քաղցրութիւն յառաջ կը բերէ:

Մենք բնականաբար կը սիրենք իշխանութիւն բանեցնել, որն որ անիրաւ զգացում մըն է. սւր են արգեօք մեր իրաւունքներն, որպէս զի կարենանք ուրիշներէ վեր դասուիլ:

Միայն մէկ իշխանութիւն կայ ներելի և օրինաւոր, այն ալ առաքինութեան քեզի տուածն է: Ուրիշներէ աւելի բարեսրտութիւն և վեհանձնութիւն ունեցիր, ծառայութեանց և բարերարութեանց մասին յառաջադէմ եղիր. ահաւասիկ, բարձրանալու միջոցն այս է:

Վեհանձն անշահասիրութիւնն ալ զքեզ անկախ կ'ընէ և աւելի եւս կը բարձրացնէ քան թէ նոյն իսկ հարստութիւնը. վասն զի, բան մը զմեզ այնքան չի նուաստացներ որքան ընշասիրութիւնը:

Սրտին յատկութիւններն են որ կենսակցութեան մէջ դեր կը կատարեն. հանճարը բնաւ ուրիշներու չի կապեր զմեզ և շատ անգամ յոյժ ատելի անձեր կը տեսնես որոնք սակայն շատ հանճարեղ են. իրենց վրայ քեզի լաւ գաղափար կու տան, իշխանութիւն բանեցնել կ'ուզեն և զուրիշները կը նուաստացնեն:

Խոնարհութիւնը թէպէտև իբր քրիստոնէական առաքինութիւն մը միայն նկատուած է, սակայն և այնպէս պէտք է ընդունիլ թէ, նաեւ ընկերութեան վերաբերեալ առաքինութիւն մըն է այն, և այնքան

կարեւոր՝ առանց որոյ դժուարին կենակցութիւն մը կ'ունենաս: Քու անձիդ վրայ ունեցած դադափարդ է որ քու իրաւունքներդ այնքան մեծամտութեամբ պաշտպանել և ուրիշներուն իրաւունքները կորզել կու տայ քեզի:

Պէտք է երբեք որ և իցէ մէկու մը մասին խստապահանջ ըլլալ: Կատարեալ պատուաւորութիւնն ուրիշներուն քեզի պարտաւոր եղած բաները չի պահանջեր երբեք: Յայտ մասին բարեկամներէդ յառաջագէ՛մ ըլլալու բնաւ մի վախնար: Աթէ կ'ուզես սիրելի բարեկամուհի մ'ըլլալ, երբեք բան մը չափազանց խստութեամբ մի պահանջեր. բայց, որպէս զի վարմունքդ երբեք սուտ չըլլան, որովհետեւ անոնք ներքին տրամադրութիւնները կը յայտնեն, շատ անգամ լուրջ խորհրդածութիւններ ունեցիր քու տկարութիւններուդ վրայ, և այն ատեն ինքզինքդ յայտնապէս կը ցուցնես, և այդ քննութեան արդիւնքը կ'ըլլայ քեզի համար խոնարհութեան զգացում, իսկ ուրիշներու համար ներողամտութիւն:

Խոնարհ եղիր, առանց ամէկոտ ըլլալու: Ամէկոտութիւնը ծածուկ հպարտութիւն մըն է, իսկ հպարտութիւնը՝ մարդուն ինքն իւր արժէքը չգիտնալէն յառաջ եկած սխալ կարծիք մըն է և ուրիշներու աչքին իւր ուղածին պէս երեւնալու անիրաւութիւն մը:

Համբաւը շատ բաղձալի ստացուածք մըն է. բայց հափազանց եռանդով անոր հետամուտ ըլլալն և ամէն բան մի միայն անոր սիրոյն համար կատարելը տկարութիւն է. պէտք է անոր արժանանալով բաւականա՜նալ: Արդարեւ պէտք է փառքի զգացումը մերժել, փասն զի ամէնէն ապահով օգնականն է այն առաքինութեան համար. բայց խնդիրն ազնիւ փառքն ընտրելու վրայ կը կայանայ:

Աղջիկս, վարժուէ՛ քեզմէ՝ վեր եղողներն առանց հիացման և առանց նախանձու տեսնելու, իսկ քեզմէ՝ վար եղողներն՝ առանց արհամարհանքի: Չըլլայ թէ ճոխութիւնը խարէ գրեզ. փոքրոգիներն են միայն որ մեծութիւններու առջեւ կը խոնարհին. հիացումը մի միայն առաքինութեան իրաւունքն է:

Մարդիկն իրենց բուն յատկութիւններով գնահատելու կարող ըլլալու համար, պատիւներու, աստիճաններու և հարստութիւններու ծայրն հասած անձի մը վիճակը դիտէ՛. կարծես թէ նա բանի մը կարօտ չէ, մինչդեռ իրապէս շատ բանի կարօտ է, ճշմարիտ ստացուածքը չունենալուն համար: Ճիշդ այնպէս կը տանջուի նա որպէս թէ իւր աղքատութիւնն ստոյգ եղած ըլլար, որովհետեւ աղքատութեան զգացումն ունի: «Չկայ

բան մը որ յոռեգոյն ըլլայ, կ'ըսէ հին իմաստասէր մը, քան աղքատութիւնն հարբտութեան մէջ. վասն զի, այդ պարագային, հիւանդութիւնն հոգւոյն փակած է»։ Այդ վիճակի մէջ գանուողը կարծիքի բոլոր հիւանդութիւններն ունի, առանց բաղդին ստացուածքը վայելելու. սխալ կարծիքներով կուրացած և կիրքերէ բղկաւած է, մինչդեռ ողջամիտ անձ մը որ բան մը չունի, բայց որ կեղծ ստացուածքներու տեղն համեստ և ուղիղ խորհրդածութիւններով կը լեցնէ, այնպիսի հանգստութիւն մը կը վայելէ որուն բան մը չի կրնար հաւատարիլ։ Մէկուն երջանկութիւնն իսկ միւսին դժբաղդութիւնը մի միայն իրենց տարբեր եղանակաւ խորհելէն յառաջ կու գան։

Նթէ ատելութեան և վրէժխնդրութեան մասին դիւրազգած ես, ընդդիմացիր այդ զգացման. վրէժ լուծելէ աւելի վատ դործ չի կրնար ըլլալ։ Նթէ վշտացուցած են զքեզ, արհամարհանք միայն կը պարտիս, որն որ դիւրաւ հատուցանելի պարտք մըն է։ Իսկ եթէ չնչին բաներու նկատմամբ միայն պակասաւոր գտնուած են քեզի, ներողամտութիւն կը պարտիս իրենց։ Բայց կեանքի մէջ անիրաւութեան ժամանակներ կան կրելի. այնպիսի ժամանակներ ուր քեզմէ ամէնէն աւելի բարիք տեսած բարեկամներ զքեզ պախաւբակելու կը սկսին։ Զիրենք սխալանքէ ազատելու համար ամէն միջոց ի դործ դնելէ յետոյ, պէտք չէ երբեք իրենց դէմ մարտնչելու յամառիլ։ Պէտք է ջանալ բարեկամներու համարումը շահիլ. բայց, երբ

այնպիսի անձերու պատահիս որոնք միմիայն ամբաստանութեան աչքով զիտեն զքեզ, երբ գործդ այն եռանդուն և զրգուռած երեւակայութիւններու հետ է, որոնք միմիայն իրենց անիրաւութիւնները պաշտպանելու չափ խելք ունին, պէտք է քաշուիլ և հանդարտիլ: Վասն զի, այդ պարագային, ինչ որ ալ ընելու ըլլաս, տհաճութենէ տարբեր բան պիտի չկարենաս ստանալ: Այն առտեն պէտք է անոնց անիրաւութեան ամօթին դէմ կանգնել քու անմեղութեանդ պատուարն և բնաւ տեղիք չտուած ըլլալու ապացոյցը: Խորհէ՛ թէ քանի որ զքեզ բարձրացուցած ատեննին արժանիքդ չէր աւելցած, հիմա ալ որ զքեզ խոնարհեցնել կը ջանան, չի պակսիր երբեք: Առանց քու վարմունքովդ աւելի եւս խոնարհելու՝ անոնց գթալ, բնաւ չզայրանալ, եթէ կարելի է, և ըսել. — Գէշ աչք ունին: Միտքդ դիր թէ ընտիր յատկութիւններով կարելի է յաղթել ատելութեան և նախանձի, և թէ առաքինութենէն քաղուած յոյսերն զքեզ կը պաշտպանեն և կը մխիթարեն:

Վարմունքիդ մէջ՝ զքեզ թշնամանողներուն ունեցած չարութենէն աւելի համեստութիւն ունենալով միայն ջանա՛ զրէժ լուծել: Վեհ հոգիներն են միայն որ ներելու փառքը կը զգան:

Ջանա՛ ինքզինքդ արժանաւորութեամբ յարգել, որպէս զի ուրիշներու կողմանէ յար-

գազուրկ թողուելէ՞ղ միսթարուիս: Միայն մէկ տեսակ վրէժխնդրութեան կրնաս ձեռնարկել, այն է բարիք գործել անոնց որոնք վշտացուցած են զքեզ, ամէնէն նուրբ և միակ ներելի վրէժխնդրութիւնն այն է, այդ կերպով թէ՛ զգացումդ կը յագեցնես և թէ՛ բնաւ առաքինութեանց վրասած չես ըլլար: Կեսար ասոր օրինակը կու տայ մեզի, իւր տեղակալը՝ իրմէ բաժնուեցաւ ճիշդ այն ատեն որ ամէնէն աւելի պէտք ունէր անոր և Պոմպէոսի բանակն անցաւ, շատ հարստութիւն թողլով Կեսարի բանակին մէջ: Կեսար իրեն զրկեց զանոնք և այսպէս գրեց, «Սէս այսպէս վրէժ կը լուծէ Կեսար»:

Խոհեմութիւն է ուրիշներու թերութիւններէն օգուտ քաղել, թէպէտև անոնք զմեզ կը վիրաւորեն, բայց շատ անգամ կը պատահի որ ուրիշներն յանցանքը կը սկսին և մենք զայն կը լրացնենք, իրենց վրայ անոնց մեզի տուած իրաւունքները գէշ կը գործածենք, անոնց թերութիւններէն չափէն աւելի օգուտ քաղել կ'ուզենք, անիրաւութիւն և բռնութիւն մըն է այս, զոր գիտողները մեզի դէմ կը դարձնէ: Մինչդեռ եթէ համեստութեամբ համբերած ըլլայինք, ամէն բան մեզի նպաստաւոր պիտի ըլլար և զմեզ թշնամանողներուն յանցանքը պիտի կրկնապատկուէր մեր համբերութեամբ:

Երբոր գիտնաս թէ բարեկամներդ թերութեան մէջ կը գտնուին քեզի հանդէպ,

չգիտցող երեւցիր. վասն զի հազիւ թէ գիտնալի յայտնես, անմիջապէս անոնց շարունակենը կ'աւելնայ և համարձակութիւն տուած կ'ըլլաս անոնց ատելութեան: Իսկ չգիտնալ ձեւացնելով, անոնց անձնասիրութիւնը շոյած կ'ըլլաս. անոնք դքեղ խաբած ըլլալու հաճոյքը կ'ունենան և բնաւ հակառակութիւն չտեսնելով, իրենք զիրենք աւելի բարձր կը կարծեն. քու սխալ համոզումիդ վրայ շատ կ'ուրախանան և դքեղ կորսնցուցած չըլլալու հաճոյքը կը վայելեն: Ձիրենք լաւ ճանչնալի բնաւ իրենց չղգացնելովդ, վերջապէս զղջալու և հաշտուելու ժամանակ տուած կ'ըլլաս իրենց: Միայն թէ, յարմար ատենին ծառայութիւն մը մատուցանել, կամ իրերը տարբեր կերպով նկատել պէտք է, զիրենք աւելի եւս քեզի կապելու համար:

Խոստումներդ մի գրժեր. բայց անոնց կատարեալ վստահութիւն չահեցնելու համար, միտքդ դիր որ վերջին ծայր զգուշութիւն պէտք է դանոնք պահելու համար:

Ճշմարտութիւնն յարգէ, նոյն իսկ կարեւորութենէ զուրկ բաներու նկատմամբ. համոզուէ որ զայն վիրաւորելէ աւելի անարդ բան չկայ: Հիներն ըսած են թէ ստախօսութեամբ յայտնի կ'ըլլայ որ մարդիկ շաստուածները կ'անարգեն և իրենց նմաններէն կը վախնան. թէ շաստուածոց նմանողն այն է որ ճշմարտութիւնը կը խօսի և բարիք կը գործէ:

Երգումներէ ալ պէտք է գգուշանալ. պատուաւոր անձի մը խօսքը միայն երգումներու բոլոր պատիւն ունենալու է:

Քաղաքավարութիւնն հաճոյ ըլլալու բաղձանք մըն է. բնութիւնը կու տայ զայն և զաստիարակութիւնն և աշխարհ զայն կ'աւելցնեն: Քաղաքավարութիւնն առաքինութեան մէկ յաւելուածն է. կ'ըսեն թէ սա աշխարհ եկաւ երբոր Երկնքի այդ կոյսն իրմէ բաժնուեցաւ:

Ամենաբիրտ դարերու մէջ, ուր առաքինութիւնն աւելի կ'իշխէր, քաղաքավարութիւնը քիչ կը ճանչնային. նա հեշտութեան հետ եկաւ, դուստր է պերճութեան և փափկութեան. ուստի երկբայութիւն կայ թէ արդեօք աւելի մոլութեան մօտ է թէ առաքինութեան:

Առանց զայն որոշել՝ և ոչ իսկ սահմանել համարձակելու, ներելի՞ է ինձ այդ մասին իմ կարծիքս յայտնել: Արծեմ թէ ընկերութեան ամենամեծ կապերէն մէկն է այն. որովհետեւ յաւէտ խաղաղութեան կ'օգնէ. նախապատրաստութիւն մըն է մարդասիրութեան համար և նոյն իսկ նմանութիւն մը խոնարհութեան:

Ճշմարիտ քաղաքավարութիւնն համեստ է. և, որովհետեւ հաճելի ըլլալ կը բաղձայ, գիտէ թէ ատոր յաջողելու միջոցներն զմեզ ուրիշներէ նախադաս չհամարող՝ և մեր գնահատութեան մէջ առաջին կարգն անոնց նուիրող երեւնալն է:

Հայարտութիւնն զմեզ ընկերութենէ կը բաժնէ. մեր անձնասիրութիւնը զատ կարգ մը կը սահմանէ մեզի, որուն համար յաճախ մեզի հետ կը մրցին. ինքն իւր վրայ ունեցած համարումը չափէն աւելի յայտնի ընելը գրեթէ միշտ հասարակաց անարգանքով կը պատժուի: Քաղաքավարութիւնն ուրիշներու և մեր անձին հանդէպ մեր պարտաւոր եղած բաները շնորհքով իրարու հետ հաշտեցնելու արուեստն է. վասն զի այս պարտաւորութիւններն իրենց սահմաններն ունին, զորս անցնիլն, ուրիշներու համար շողոքորթութիւն է, իսկ մեզի համար հպարտութիւն. քաղաքավարութիւնն ամէնէն աւելի հրապուրիչ յատկութիւնն է:

Ամէնէն քաղաքավար անձինք առհասարակ իրենց բարուց մէջ քաղցրութիւն և յանկուցիչ յատկութիւններ ունին: Քաղաքավարութիւնն Աստղկան գօտին է. բոլոր զինքը կրողները կը գեղեցկացնէ և անոնց շնորհք կու տայ. զայն ունենալով կարելի է որ անհաճոյ ըլլաս:

Քաղաքավարութիւնը շատ աստիճաններ ունի. մտքիդ նրբութեան համեմատ աւելի ընտիր քաղաքավարութիւն մը կ'ունենաս: Նա քու բոլոր վարմունքիդ, խօսակցութեանդ և նոյն իսկ լռութեանդ կը մասնակցի:

Ճշմարիտ քաղաքավարութիւնը թոյլ չի տար որ մեր հանճարն ու տաղանդը մեծամտութեամբ ի ցոյց դնենք:

Ո՛ր և է դժբաղդութեան մը ենթակայ ըլլալով հանդերձ ինքզինք երջանիկ երեւցնելն ալ տմարդութիւն է: Վարմունքը կրթելու

համար մարդկային ընկերութիւնը միայն բաւական է. բայց քաղաքավարութիւնը մինչեւ ի հանձար հասցնելու համար շատ զգուշութիւն պէտք է:

Եթէ ընտիր և նուրբ քաղաքավարութիւն մ'ունենաս, շատ թերութիւններդ կը ներեն և բարեմասնութիւններդ կ'աւելցնեն: Անոնք որ կիրթ վարմունք չունին աւելի եւս կարօտ են հաստատուն յատկութիւններու և այնպիսիներու համբաւը շատ դանդաղ կերպով կը շինուի: Վերջապէս քաղաքավարութիւնը քիչ ծախք կը պահանջէ, բայց շատ շահ կ'ապահովէ:

Լուծութիւնը շատ վայելուչ է դեռստի աղջկանց. զայն պահելու մէջ համեստութիւն և արժանապատուութիւն կայ, անով ուրիշները կը դատես և չըսուելու բան մ'անխորհրդաբար ըսելու պակասութիւնը չես գործեր: Միայն թէ ամբարտաւան և նախատական լուծութիւն մ'ունենալէ զգուշացիր: Պէտք է որ լուծիւնդ խոհեմութեանդ արդիւնքն ըլլայ և ոչ թէ հպարտութեանդ: Բայց, որովհետեւ կարելի չէ միշտ լռել, պէտք է գիտնալ թէ, լաւ խօսելու համար առաջին կանոնը լաւ խորհիլն է:

*
* *

Երբ գաղափարներդ մաքուր և որոշ ըլլան, խօսակցութիւնդ ալ պայծառ կ'ըլլայ: Զանա՛ որ անոնք պարկեշտութեամբ և վայելչութեամբ լի ըլլան: Խօսակցութեանցդ մէջ նախապաշարումներն ու սովորութիւններն

յարգէ։ Բացատրութիւններէն զգացումներն յայտնի կ'ըլլան և զգացումները բարուց բացատրութիւններն են։

Պէտք է մանաւանդ զուարճախօս ընաւորութիւն մ'ունենալէ զգուշանալ, այնպիսին միշտ ստորին կը համարուի և ծաղրաշարժ անձ մը քիչ անգամ յարգանք կը վայելէ։ Քեզմէ աւելի ուրիշներուն մտադրութիւն ըրէ և ջանա՝ խօսակցութիւններուդ յաւէտ կարեւորութիւն շահեցնել քան թէ զանոնք փայլուն երեւցնել։ Պէտք է լաւ մտիկ ընել գիտնալ, և ո՛չ աչքերու ո՛չ ալ կերպարանքի մէջ անուշադրութեան երեւոյթ չկրել։

Քիչ պատմէ, ընտիր, յստակ և կոկիկ կերպով նկարագրէ և ըսելիքդ նոր բան ըլլայ և կամ ըսելու եղանակդ նորօրինակ։ Աշխարհ լի է այնպիսի անձերով որոնք ձայներ կը հասցնեն ականջին առանց երբեք մտքին բան մը հասկցնելու։

Խօսելու ատեն, պէտք է հաճելի ըլլալ և կամ բան մը սորվեցնել։ Երբ մտադրութիւն կը պահանջես, պէտք է որ շնորհքով զայն փոխարինես։ Հասարակ խօսակցութիւն մը որքան ալ կարճ ըլլայ, միշտ ձանձրանալի է։

Բանի մը հաւանութիւն ցոյց տօ՛ւր, բայց քիչ անգամ զարմանք յայտնէ. զարմանքն յիմարներու բաժինն է։ Խօսակցութիւններուդ մէջ արուեստ և խորամանկութիւն մի՛ խառներ. գլխաւոր խոհեմութիւնը քիչ խօսելու և ուրիշներէ աւելի ինքն իւր վրայ չվստահանալու մէջ կը կայանայ։ Ուղիղ վարմունքն և ուղղամտութեան համբաւն

աւելի եւս վստահութիւն և յարգ կը շահեցնեն և ժամանակաւ բաղդի աւելի առաւելութիւններ կ'ընծայեն քան թէ անուղղակի ճամբաներն:

*
* *
*

Սպասաւորներուդ հանդէպ բարեսիրտ և մարդասէր ըլլալու վարժէ: Հին խմաստասէր մը կ'ըսէ թէ, «պէտք է իբր գժբաղդ բարեկամներ նկատել զանոնք»: Խորհէ՛ թէ քու և անոնց միջեւ գտնուած կարգէ դուրս տարբերութիւնը բաղդին միայն կը պարտիա. ուստի իրենց վիճակը մի գգացներ և իրենց վիշտը մի ծանրացներ. իւր հրամանին ներքեւ գտնուողին հպարտութիւն ցոյց տալէ աւելի ստորին բան չկայ:

Դառն լեզու մի գործածեր երբեք. տեսակ մը խօսքեր կան զորս կիրթ և ազնիւ անձ մը պէտք չէ որ գիտնայ: Ծառայութիւնը մարդոց բնական հաւատարմութեան հակառակ հաստատուած վիճակ մ'ըլլալով՝ պէտք է անոր գառնութիւնը կարելի եղածին չափ մեղմացնել: Իրաւունք ունի՞նք պահանջելու, որ մեր սպասաւորները բնաւ թերութիւն չունենան, մենք որ ամէն օր շատ թերութիւններ ցոյց կու տանք անոնց: Հետեւաբար, պէտք է անոնց ներել:

Երբոր գժկամակութեամբ և բարկութեամբ լի երեւաս, վասն զի յաճախ կը պատահի որ սպասաւորներու առջեւ այդպէս իրենք զիրենք կը խայտառակեն, ինչ ամօթալի տեսարան կը ներկայացնես անոնց

աչքին: Այդ վարժունքովդ՝ դանոնք պարսաւելու իրաւունքէդ ինքնին հրաժարած չե՞ս ըլլար: Անոնց հետ ստորին ընտանութիւն մ'ունենալու չես, բայց օգնութիւն, խրատ և քու վիճակիդ և անոնց պէտքերուն համեմատ բարերարութիւն կը պարտիս անոնց:

Ապասաւորին վրայ իշխանութիւն պահելու է, բայց քաղցր իշխանութիւն մը: Պէտք չէ նաեւ միշտ պատժելու սպառնալիք ընել անոնց, որպէս զի այդ սպառնալիքները վերջապէս արհամարհելի չըլլան. բայց այն ատեն միայն իշխանութիւնը ձեռք առնելու է երբոր համոզողութիւնն անօգուտ մնայ: Խորհէ՛ թէ մարդասիրութիւնն ու քրիստոնէութիւնը զամէն մարդ իրարու կը հաւասարեցնեն: Երիտասարդութեան եռանդն և անհամբերութիւնն, անձիդ նկատմամբ քեզի տրուած սխալ գաղափարին միանալով՝ սպասաւորներն իբր թէ քուկինէդ տարբեր բնութիւն ունեցող անձեր նկատել կու տան քեզի: Այսպիսի զգացումներ որքան հակառակ են համեստութեան զոր քու անձիդ՝ և մարդասիրութեան զոր ուրիշներու պարտաւոր ես:

Ապասաւորաց շողոքորթութիւններէն մ'ախորժիր, և, անոնց շողոքորթական և յաճախ կրկնուած խօսքերուն քու վրայ ընելիք տպաւորութիւնն արգիլելու համար, միտքդ դիր թէ անոնք քու տկարութիւններուդ և հպարտութեանդ ծառայելու համար վարձուած անձեր են:

Եթէ դժբաղդարար, աղջիկս, խրատներ
բուս չանսաս, եթէ անոնք անօգուտ մնան
քեզի համար, դոնէ ինձ համար օգտակար
պիտի ըլլան. վասն զի այս սկզբունքներով
ինձ նորանոր պարտաւորութիւններ կը կազ-
մեմ: Այս խորհրդածութիւնք նորանոր
յանձնաւորութիւններ են ինձ առաքինութեան
համար աշխատելու: Իմ ողջմտութիւնս նոյն
խակ իմ անձիս դէմ կը զօրացնեմ և ինք-
զինքս անոր հնազանդելու հարկին մէջ կը
դնեմ. և կամ դայն ճանչնալու կարող ըլլա-
լով հանդերձ անոր անհաւատարիմ գտնուած
ըլլալու ամօթը կը ստանձնեմ:

Աղջիկս, իմ բոլոր թերութիւններս ինձ յի-
շեցնող նիւթերու վրայ դրելէ աւելի նուազ
տացուցիչ բան չկայ. զանոնք քեզի ցոյց
տալով՝ զքեզ պարտաւերու իրաւունքէն կը
հրաժարիմ. ինձ դէմ զէնքեր կու տամ քե-
զի և կ'արտօնեմ քեզ զանոնք դործածել,
եթէ տեսնես որ քեզի յանձնարարած առա-
քինութիւններու հակառակ մոլութիւններն
ունիմ. վասն զի, այն ամէն խրատ որ օրի-
նակով հաստատուած չէ՝ անզօր կը մնայ:

ԿԱՆԱՆՑ ՎՐԱՅ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

Առաքինութեան իշխանութիւնը կեանքի ամբողջ տեւողութեան համար է. ամէն յարգելի բաներու յատկութիւնն այս է որ իրենց տեւողութեամբ զիններնին կը կրկնապատկուի և այլ եւս նորութեան հրապոյրով հաճելի չեղած տառնին, իրենց ունեցած կատարելութեան համեմատ հաճելի կ'ըլլան: Պէտք է խորհիլ թէ, գեղեցիկ ըլլալու ժամանակը կարճ է, իսկ անկէ զուրկ մնալու ժամանակն երկար. և թէ, կանայք գեղեցկութեան շնորհքէն զրկուելէ յետոյ, այլ եւս մի միայն իրենց էական մասերով և յարգելի յատկութիւններով կրնան իրենք զիրենք պաշտպանել: Հետեւաբար, պէտք է որ հեշտալի երիտասարդութեան մը պատուաւոր ծերութիւն մը միացնել յուսան:

Ներքոր անգամ մը պարկեշտութիւնը զուհուի, գեղեցիկ տարիներու նման՝ այլ եւս չի վերադառնար. նա է որ անոնց ճշմարիտ շահուն կը ծառայէ, անոնց գեղեցկութիւնը կ'աւելցնէ, անոնց ծաղիկն է. իսկ տգեղութեան իբր արդարացում կը ծառայէ. աչ-

քերու հրապոյրն է այն, սրտերու քաղցրութիւնն, առաքինութեանց երաշխաւորն և ընտանեաց միութիւնն ու խաղաղութիւնն:

*
* *

Այր մարդիկ մեծ շահ ունին կիները իրենք իրենց գլխաւոր պարտաւորութեանց կոչելով: Այն անջատումը զոր մենք մեր անձին հետ կը գործենք, մեր բոլոր մոլութեանց աղբիւրն է: Երբ որ հաստատուն յօժարութիւններով մենք մեր անձին չենք կապուիր, ամէն բանի կը կապուինք: Առանձնութեան մէջ է որ ճշմարտութիւնն իւր դասերը կու տայ և հոն կը սորվինք նուազեցնել այն բաներուն գինը զորս մեր երեւակայութիւնը կը ջանայ իրենց արժէքէն աւելի սուղ ցուցընել մեզի: Երբոր կրնանք լաւ և օգտակար գիրքեր կարդալով զբաղիլ, անզգալաբար մեր մէջն այնպիսի հաստատուն սնունդ մը կը դոյանայ որ մեր բարուց մէջ կը հոսի:

*
* *

Կանանց վերագրուած առաւելութիւններու կարգէն ըլլալով կը կարծուի թէ անոնք նուրբ ընտրողութիւն մը՝ այսինքն ճաշակ մ'ունին շնորհքի և վայելչութեան վերաբերեալ բաներու մասին վճիռ արձակելու համար: Ճաշակին ինչ ըլլալը շատեր սահմանած են: Տիկ. Տասիէ հաստատած է թէ նա «մտքի և դատողութեան մէկ ներդաշնակութիւնը՝ մէկ համաձայնութիւնն է», և զայն

կ'ունենանք աւելի կամ նուազ, այն համեմատութեամբ որ այդ ներդաշնակութիւնն աւելի կամ նուազ ուղիղ է: Ուրիշ մը պնդած է թէ, ճաշակն զգացման և մտքի միութիւն մըն է, և թէ, մին և միւսն համաձայնած՝ դատողութիւն կոչուած բանը կը կազմեն: Ինչ որ կարծել կու տայ թէ ճաշակն յաւէտ զգացման կապուած է քան թէ մտքի, այն է որ չենք կրնար մեր ճաշակներուն վրայ համար տալ, վասն զի չենք գիտեր երբեք թէ ինչո՞ւ կը զգանք. բայց միշտ համար կու տանք մեր կարծիքներուն և մեր ծանօթութիւններուն վրայ: Ճաշակներու միջեւ բնաւ ո՛ր և է համեմատութիւն մը՝ ո՛ր և է կարեւոր կապակցութիւն մը չկայ: Այլ սակայն, ճշմարտութիւններու միջեւ միեւնոյնը չէ: Ուստի, կարծեմ թէ կրնամ ամէն հանճարեղ անձ ինձ համակարծիք ընել: Բայց բնաւ վստահ չեմ զգայուն անձ մը իմ ճաշակիս դարձնելու. բնաւ յանկուցիչ կերպ մը չունիմ զինքն ինձ քաշելու համար: Ճաշակներու մէջ երբեք բան մ'ինքն իրմէն յառաջ չի դար. ամէն ինչ անդամներու տրամադրուած ենէն և անոնց ու առարկաներու միջեւ գտնուող կապակցութենէն յառաջ կու գայ: Այսու հանդերձ, ինչպէս որ զգայութիւններու ուղղութիւն մը կայ, նոյնպէս ալ ճաշակի ուղղութիւն մը կայ:

*
* *

Ճաշակի ուղղութիւնն է որ վճիռ կ'արձակէ շնորհք, զգացում, վայելչութիւն, փափկու-

թիւն, կամ (եթէ կարելի է ըսել) մտածողիկ կոչուած բանին մասին, որն որ ամէն բանի մէջ՝ պահուելու շափը կը զգացնէ: Բայց որովհետեւ կարելի չէ ասոր համար ապահով կանոն տալ, ուստի այս սխալ գործողներն ալ կարելի չէ համոզել: Որքան ժամանակ որ իրենց զգացումն իրենց չծանուցանէ, կարելի չէ զիրենք կրթել: Ասկէ դատ, ճաշակն ա՛յնքան փափուկ՝ ա՛յնքան անզգայի բաներ իբր նիւթ ունի, որ կանոններէ դուրս կը մնայ: Նա չի ստացուիր, այլ բնութիւնն է որ զայն կու տայ: Ճաշակն ընդարձակ ծաւալ մ'ունի. մաքի նրբութիւն կու տայ, կենդանի և արագ կերպով նշմարել կու տայ քեզի, ինչ տեսնելու բան որ կայ ամէն մէկ նիւթի մէջ: Այս է որ ըսել կ'ուզէ Մոնթէնի, երբ կը պնդէ թէ կանայք «չտապող միտք» մ'ունին: Ճաշակը, սրտին մէջ փափուկ զգացումներ կու տայ. և աշխարհային կենակցութեան մէջ, տեսակ մ'ուշադիր քաղաքավարութիւն, որ կը սորվեցնէ մեզի զգուշութեամբ վարուիլ այն մարդոց անձնասիրութեան հետ որոնց հետ կը կենակցինք:

Կարծեմ թէ ճաշակն երկու բանէ կախում ունի. սրտին մէջ շատ փափուկ զգացումէ մը և մաքին մէջ մեծ սրութենէ մը: Ուստի, պէտք է խոստովանիլ որ այր մարդիկ չեն գիտեր թէ որքան մեծ նուէր մ'ըրած կ'ըլլան տիկնանց, ճաշակի հանճարն անոնց շնորհելով:

Ձգայնութիւնն հոգւոյն մէկ տրամադրութիւնն է զոր շահաւոր է գտնել ուրիշներու մէջ: Աւանց զգայնութեան ո՛չ մարդասիրութիւն կրնանք ունենալ և ո՛չ առատաձեռնութիւն: Սրտին մէկ զգացումը, մէկ շարժումը միայն հոգւոյն վրայ աւելի եւս ազդեցութիւն ունի քան թէ իմաստասէրներու բոլոր հանճարեղ խօսքերն: Ձգայնութիւնը մտքին կ'օգնէ և առաքինութեան կը ծառայէ:

Կանայք, սովորաբար, բան մը պարտաւիան չեն արուեստին: Ինչո՞ւ անպատեհ համարիլ անոնց հանճար մ'ունենալը զոր կըրնան առանց զոհողութեան ստանալ: Մենք կ'եղծանենք այն բոլոր տրամադրութիւնները զորս բնութիւնը պարզեւած է անոնց: Նախ և առաջ անոնց դաստիարակութիւնն անխնամ կը թողունք. անոնց միտքն երբեք լուրջ բանով մը չենք զբաղեցներ. և այս ընթացքէն սիրտն օգուտ կը քաղէ: Մենք հաճելի ըլլալու կը սահմանենք զանոնք. ուստի և անոնք իրենց գեղեցկութեամբը կամ մոլութիւններովը միայն հաճելի կ'ըլլան մեզի: Կը թուի թէ անոնք մեզի իբր ակնահաճոյ տեսարան մ'ըլլալու համար միայն պատրաստուած են: Հետեւաբար, անոնք ալ մի միայն իրենց զարդարանքը կատարելագործել կը ջանան, և դիւ-

բաւ կը յափշտակուին իրենց ի բնէ ունեցած հակումներէն. և չեն հրաժարիր այնպիսի յօժարութիւններէ զորս չեն կարծեր թէ բնութենէն ընդունած ըլլան ատոնց հետ մարանչելու համար:

Բայց զարմանալի կէտն այն է որ զանոնք իբր սիրոյ առարկայ պատրաստելով հանդերձ, ատոր կիրարկութիւնն անոնց կ'արգիլենք: Պէտք էր սակայն հաստատ որոշում մը տալ. եթէ մի միայն հաճելի ըլլալու կը յատկացնէք զանոնք, մ'արգիլէք իրենց ուրեմն զարգարանքի գործածութիւնն. իսկ եթէ կ'ուզէք որ անոնք ողջամիտ և իմաստուն ըլլան, մէկ կողմ մի լքանէք զիրենք երբ կը տեսնէք թէ այս տեսակ արժանիք միայն ունին: Բայց մենք իրենցմէ այնպիսի յատկութիւններու խառնուրդ մը՝ և ըզգուշաւորութիւն մը միանգամայն կը պահանջենք, զորս դժուարին է ճիշդ չափով մը ձեռք բերել և իրարու հետ հաշտեցնել:

Կ'ուզենք որ անոնք հանճար ունենան, բայց զայն ծածկելու, կասեցնելու և բան մը չարտադրելու պայմանաւ: Հազիւ թէ իրենց հանճարը թռիչք մ'առնէ, վայելչութիւն կոչուած բանն անմիջապէս ետ կը քաշէ զայն: Փառքն, որ առ հասարակ հանճարի արտադրութեանց հոգին և նեցուկն է, զլացուած է իրենց: Ամէն նիւթ, ամէն յոյս կը խլեն անոնց մտքէն, կը նուաստացնեն զայն, և, եթէ համարձակէի Պղատոնի բացատրութիւնը գործածելու, պիտի ըսէի թէ, «անոր թեւերը կը կտրեն»: Շատ զարմանալի է սակայն որ այսպէս ը-

լալով հանդերձ, անոնք հանճարէ զուրկ չեն
բոլորովին:

Ամէն մարդ համամիտ է թէ պէտք է որ
կիներն իրենք զիրենք յարգել տան. բայց
միթէ յարգանք միայն պէտք է մեզի և ար-
դեօք բնաւ ուրիշ բանի կարօտ պիտի չըլ-
լանք: Մեր դատողութիւնը մեզի պիտի
ըսէ թէ պէտք է որ նա բաւէ, բայց մենք
դատողութեան իրաւունքը դիւրաւ մէկ կողմ
կը լքանենք, սրտին իրաւունքը պաշտպա-
նելու համար: Բնութիւնն ինչպէս որ է այն-
պէս ընդունելու է: Յարգելի յատկութիւն-
ներ սոյնքան միայն հաճոյ կ'ըլլան որքան որ
կարենան օգտակար ըլլալ մեզի. բայց սի-
րելի յատկութիւններն ալ մեզի կարեւոր են
մեր սիրտը լեցնելու համար. վասն զի, մենք
որքան որ յարգելու՝ նոյնքան ալ սիրելու
պէտք ունինք: Մարդիկ միակերպ հիանա-
լով՝ կը ձանձրանան. մանաւանդ եթէ այդ
հիացման առարկան միանգամայն հաճոյ ըլ-
լալու համար կազմակերպուած չէ: Նոյն իսկ
բաւական չէ որ ցեղն հաճելի ըլլայ մեզի,
այլ կարծես թէ պէտք է որ նա մեր սիրտը
գրաւէ: Արժանիքը գծաւորած չէ բնատուր
գեղեցկութեան հետ. մանաւանդ թէ պէտք
է որ ինք միայն իրաւունք ունենայ զայն
ազնուացնելու. առանց իրեն՝ շատ աննշան
է այն և անշաւոր: Ասկէ զատ, առաքինու-
թիւնն ոչ զոք տգեղացուցած է երբեք. և
այս սոյնքան ճշմարիտ է որ, գեղեցկութիւնն

առանց արժանիքի և առանց հանճարի, անհամ է, մինչդեռ արժանիքը ազեղութիւնն ալ կը ծածկէ:

Հաղիւ թէ կին մը իւր սրտէն դուրս վանէ այն մատաղ և փափուկ պատուոյ զգացումը որ իւր կեանքին կանոնն ըլլալ կը պարտի, զողացէք միւս առաքինութեանց համար: Այնուհետեւ ի՞նչ առանձնաշնորհութիւն պիտի ունենան անոնք յարգանք վայելելու համար: Եթէ կինն աւելի՞ արժանի է յարգանքի քան իւր սեփական պատիւն: Այս նկարագիրն ունեցող կիներն երբեք սիրելի յատկութիւններ չեն ունենար: Անոնց վրայ ո՛չ պարկեշտութիւն կրնաք գտնել և ո՛չ նրբութիւն, պշրանքն և անպատշաճ բնտանութիւն մը բնութիւն կը դառնայ իրենց, և բնաւ չեն գիտեր բարեկամուհւոյ յատկութիւնը սիրուհւոյ յատկութեան միացնել: Ըստ որում հաճոյք միայն կը փնտռեն և ո՛չ թէ սրտակցութիւն, բարեկամութեան բոլոր պարտաւորութիւններէն կը խուսափին: Այս է ահա՛ւասիկ սովորական և արդի սէրն, որ կ'առաջնորդէ զիրենք զեղիս և ունայնատէր կեանքի մը:

Այր մարդիկ իրենց շահերը չեն ճանչնար երբոր իրենց սիրած կիներուն միտքն ու սիրտը զբաւելու կ'աշխատին: Զգայարանք-

ներու միացումէն աւելի զօրաւոր և աւելի տեւական հաճոյք մը կայ, որ է սրտերու միացումն: Եւ այն ծածուկ հակումն որ գրեզ դէպի սիրած անձը կը տանի, հոգւոյն այն զեղումն, այն վստահութիւնը թէ աշխարհի մէջ անձ մը կայ որ քեզի համար կ'ապրի և որ ամէն զոհողութիւն ընելու պատրաստ է գրեզ վշտէ մ'ազատելու համար: «Աէրը, կ'ըսէ Պղատոն, մեծամեծ գործերու ձեռնարկած է. առաքինութեան ճամբուն մէջ քեզի կ'առաջնորդէ և երբեք չի հանդուրժեր որ ո՛ր և է տկարութիւն մ'ունենաս»: Այս է ահա ասիկ ճշմարիտ սիրոյ նշանը: Լակեղեմոնի մէջ, երբ մարդ մը յանցանք մը գործէր, ո՛չ թէ զինքն՝ այլ զինքը սիրող կինը կը պատժէին. սիրուած անձին յանցանքին մեղսակից կը նկատէին զինքը: Անոնք գիտէին թէ ձեզի ըսած սէրս առաքինութեան ամենահաստատ նեցուկն է:

Բոլոր օրինակները զայս կը հաստատեն: Այս է ահա ասիկ պատճառն որով պատուաւոր կիներ կը համարձակին սիրել: Գիտեն թէ արժանաւոր մարդու մը միանալով՝ սկըզբունքով օրինաւոր կերպով պիտի պաշտպանուին և պիտի առաջնորդուին առաքինութեան ճամբուն մէջ:

Կիներն իրենց մէջ չեն կրնար բարեկամութեան քաղցր հաճոյքը վայելել: Պէտքերն են որ զանոնք իրարու կը միացնեն և ո՛չ երբեք զզացումներն. անոնք մեծագոյն մասամբ բարեկամութիւն չեն ճանչնար և անոր արժանի չեն:

*
* *

Ճշմարիտ բարեկամութեան մէջ ճաշակ մը կայ, որուն չեն կրնար հասնիլ անոնք որ միջակ բնավորութեան տէր են: Կարելի չէ որ կիներն իրենց սիրան ամենեւին չզգան: Ի՞նչ ընելու է ուրեմն այդ զգացումներու գանձարանն և սիրելու և սիրուելու պէտքը զոր ունին: Այր մարդիկ անկէ կ'օգտուին: Այլ սակայն բան մը ա՛յնքան թանկագին և ա՛յնքան ալ տեւական չէ որքան այն անկեղծ սէրն, երբ մանաւանդ առաքինութիւնն ալ միացուցած էք անոր: Խորհրդածութիւններու, զգացումներու և վարքի մէջ վայելչութիւն կը գնէ: Դասաոյ իբր փափկութեան օրինակ կը ներկայացնէ մեզի Ալինտան, կ'ըսէ թէ, «այս սիրահարը շատ կը բաղձայ, քիչ կը յուսայ և բան մը չի պահանջեր»:

Այս սէրը կրնայ ինքն իրեն բաւել, նա իւր սեփական վարձատրութիւնն է:

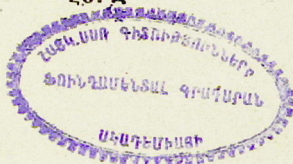
*
* *

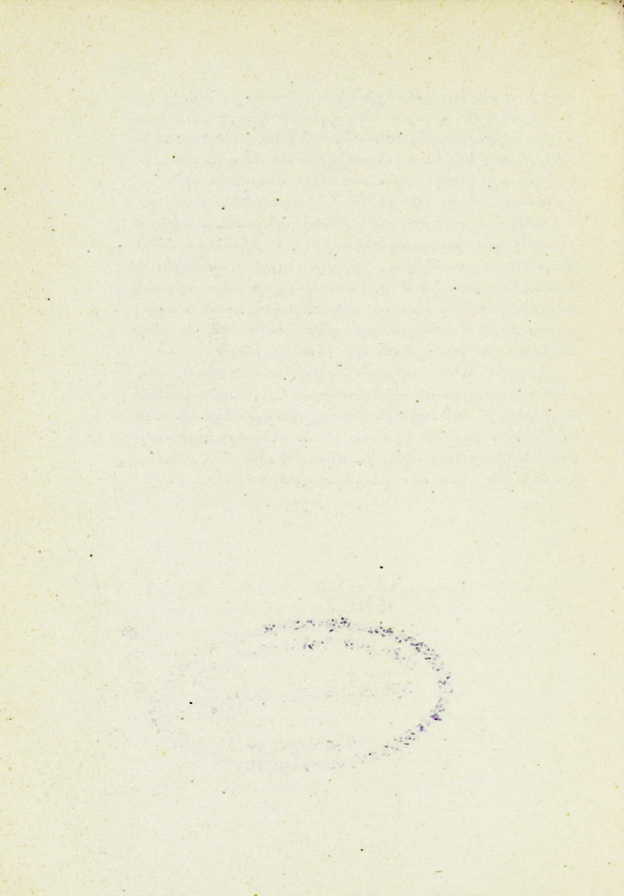
Սիրոյ և ուրիշ հաճոյքներու միջեւ եղած տարբերութիւնը դիւրաւ կրնան նշմարել անոնք որ սիրած են: Հաճոյքները մեծագոյն մասամբ՝ զգացուելու համար, առարկային ներկայութեան կը կարօտին: Չոր օրինակ, երաժշտութիւն, կերուխում, թատերական տեսարաններ, պէտք է որ ներկայ ըլլան, մեր վրայ տպաւորութիւն ընելու մեր հոգին իրենց քաշելու և զայն ուշադիր պահելու համար: Մեր ներսը տրամադրութիւն մ'ու-

նինք զանոնք ըմբռնեցին և համար, բայց ա-
նոնք մէկմէ դուրս են, դրսէն կու գան: Իսկ
սէրն այնպէս չէ. նա մեր մէջն է, մեր անձին
մէկ մասն է, հետեւաբար, նա մի միայն առար-
կային չի կապուիր. առանց առարկային ալ
կրնանք սէրը վայելել: Հոգւոյն այն հըր-
ճուանքն՝ որ սիրուած ըլլալու վստահութենէն
յառաջ կու գայ, այն փափուկ և միանգամայն
խոր զգացումները, սրտի այն սաստիկ և
խանդաղատական յուզումը՝ զոր մեր սիրած
անձին զաղափարն ու անունը կու տան մեզի,
բոլոր այս հաճոյքները մեր մէջն են և մեր
սեփական զգացման կը կապուին:

Երբոր ձեր սիրան զգածուած է և թէ
սիրուած ըլլալնուդ վստահ էք, այն ատեն
ձեր բոլոր մեծագոյն հաճոյքները ձեր սիրոյն
մէջն են. ուստի կրնաք զուտ ձեր զգացմամբ
երջանիկ ըլլալ և երջանկութիւնն ու անմե-
ղութիւնն իրարու ընկերացնել:

ՎԵՐՋ

ՎԻՊԱՍԱՆԱԿԱՆ ԳՐԹԵՐ

Ֆր. 2-րդ.

Աղանի	1 20
Աղբար թովմասի տնակը	4 —
Ամոր երթանք	1 —
Արա Գեղեցիկ	2 —
Արստրականք ի Սիպերիա	1 50
Բիչչիոլա	1 —
Գեմովափէ	1 30
Եզովրոս	3 —
Երկերը որ կը մեռնի	2 50
Երկու հազար մղոմ Ամերիկայի ներքև	2 —
Ջրօսարամ Ծամկանց 6 հատոր	9 —
Թագաւոր լերանց	1 50
Լճակիս Ձկնորսը	1 —
Լուդովիկոս ԺԶ	2 —
Վայլակներ	1 50
Վեամքի Նախօրեկին	2 60
Համգած Նկեղեցին	1 —
Մատենադարան մամկանց 15 հատոր	6 —
Յովսէփ Գեղեցիկ	1 50
Յուշք Լոնտրայի	— 50
Նշանածները	5 —
Շարք ընտիր պատմութեանց 9 հատոր	13 —
Պատմութիւն Բրիտոսի	8 —
Պօղ և Վերգիլ	1 50
Ջրհեղեղը	3 —
Ռոպեմսոն	2 50
Սիրտ	2 50
Սրով ու հրով	5 50
Վեստեան կոյս	2 —
Փաքիոլա	3 —
Փամ Միքայէլ Վոլոտիովսքի	5 —
Ֆելիչէ Ռոպելին	— 50

ՇԱՐՔ ԸՆՏԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆՑ

9 ՀԱՏՈՐ

	Ֆր. Զուից.
Ա. — Երեք Մանասյարտք	1 50
Բ. — Վլաս Կառնիացի	1 50
Գ. — Աղետալի զիպուածք Խուանտիոյ	1 50
Դ. — Վիլիսմ	1 50
Ե. — Տիբերիսի Նաւալարը	1 50
Զ. — Գաղտնիք Վեմետիոյ	1 50
Է. — Իրակամ զէպքեր	1 50
Ը. — Կուզ Սիմոնը	1 50
Թ. — Երկու հազար մղոմ Ամերիկայի մերքի	2 —

Այս 9 հատորները միասին կ'արժեն. 12 -

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՂԶԿԱՆՑ

Գին ֆ. Զուից. 1.60

Դիմել

Imprimerie Arménienne

St. Lazare

VENISE (Italie)

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

901000866